

Tartalom

1. Bevezetés	3
1.1 A szakdolgozat témája	3
1.2 A témaválasztás indoklása.....	3
2. A téma történeti áttekintése	4
2.1 A könyvtár kialakulásáig vezető út	4
2.1.1 Egyletek, olvasókörok	5
2.1.2 Népkönyvtár	8
2.2 „Népek Barátsága” Közművelődési és Iskolai Könyvtár	10
3. A könyvtár 1990-1997 között	12
3.1 A könyvtári élet 1992-ig	13
3.2 1993-1997 – a könyvtár változásai	19
4. Változások hatásai a könyvtárra	26
4.1 Az új könyvtári törvény hatása a battonyai könyvtárban	29
4.2 Gazdasági hatások a könyvtárban	40
5. A könyvtár a XXI. században	45
5.1 Pr tevékenység a könyvtárban	45
5.2 A számítógépek haszna a könyvtári munkában és a könyvtári szolgáltatásokban	52
5.3 Stratégiai terv és célok	55
5.3.1 A „Népek Barátsága” Közművelődési és Iskolai Könyvtár stratégiai terve	56
6. Összegzés	59

Felhasznált irodalom

Függelék

- 1. A battonyai könyvtár statisztikai adatai 1988-2004**
- 2. Beiratkozott olvasók: Nem, életkor és foglalkozás szerinti megoszlása**
- 3. A könyvtár rendezvényei**
- 4. Pályázatok**

Név- és tárgymutató

Fotók

Battonya Város könyvtárának küldetésnyilatkozata

1. Bevezetés

Már a főiskola megkezdésekor a hallgatók tudják, hogy a tanulmányaik a szakdolgozat készítésével, s az államvizsgával érnek véget. El kell gondolkodniuk azon, hogy milyen témájú szakdolgozat is készüljön – olyan, amely az ember érdeklődési köréhez is tartozik, de méltó befejezése is a főiskolai tanulmányainak.

Ezt tettem én is, s úgy gondoltam, hogy olyan témájú dolgot kellene készítenem, amelyben felhasználhatom a munkám során szerzett tapasztalataimat, de a tanulmányaim során bővült ismereteimet is. Mivel már 19 éve dolgozom könyvtárban – ebből 17 évet ugyanazon a helyen – úgy döntöttem, hogy a könyvtárral szorosan összefüggő témájú dolgot írok. Ez lehetett volna akár valamilyen olvasói szokásokra épülő felmérés, vagy könyvtári informatikai munkával kapcsolatos is, mégis úgy döntöttem, hogy egy olyan témát választok, amely valaminek a folytatása lehet, s a munka során én magam is egészében láthatom a feldolgozni kívánt témát.

1.1 A szakdolgozat témája

Szakdolgozatom témájaként egy könyvtár történetét választottam. Munkahelyem, a battonyai „Népek Barátsága” Közművelődési és Iskolai Könyvtár történetét írom meg **1990-től 2004-ig**.

1.2 A témaválasztás indoklása

A fentiekben leírt témával már ketten is foglalkoztak, így a könyvtár története a kezdetektől 1989-ig már elkészült. A két dolgozathoz készült egy kiadvány, így már nem csak a könyvtár helytörténetében található meg, hanem az olvasók kezébe kerülhetett. A két dolgozatot **Szakáts István** - volt könyvtárigazgató -, és **Vid Katalin** - könyvtáros - készítették.

Úgy gondoltam, ahhoz, hogy ez a történet folyamatossá és egésszé váljon, meg kell ismerkedni a könyvtár további életével is. Ezért készítettem el a történet folytatását 1990-től 2004-ig. Az eltelt időben nagyon sok változás történt. Megpróbálom tárgyyszerűen és valóságként visszaadni az előző dolgozatok elkészülte óta eltelt idő változásait.

A könyvtárak története azért is fontos, hogy az utókor számára ismertté tegyük a könyvtári életet, változásokat. A jövő nemzedéke megismerje, honnan indult és mivé fejlődött a könyvtár, s a könyvtári élet.

2. A téma történeti áttekintése

Ebben a fejezetben a könyvtár kialakulásáig vezető utat próbálom meg röviden bemutatni, mert elengedhetetlen a történet folytatásához az előzmények megismerése.

2.1 A könyvtár kialakulásáig vezető út

A könyvtárak kialakulása az **olvasó egyletek, olvasókörök** megszületésével keltezhető. Ekkor még nem beszélhettünk könyvtárakról. A kultúrára és a művelődésre nyitott emberek a nemesek közül kerülhettek ki, akik a nyomdászok termékeit meg tudták vásárolni. A nép gyermekei igazából a Biblián kívül máshoz nem jutottak hozzá. Az újságok is kis példányszámban jelentek meg, majd olvasótoborzással szereztek maguknak egyre nagyobb olvasógárdát. Ahhoz, hogy mindenki hozzájusson a sajtó és nyomdák termékeihez a XIX. századig nem sok esély volt.

Az olvasás és nyomdai termékek gyűjtése a királyok, a főurak, a papság és a nemesek kiváltsága volt.

Az **olvasó egyletek és olvasókörök** kialakulásával vált egyre tömegesebbé a művelődés és az olvasás elterjedése.

Battonyán is ezekből alakulhatott ki a későbbi könyvtár, amely már mindenki számára elérhetővé tette a könyveket, sajtótermékeket.

2.1.1 Egyletek, olvasókörök

A XIX. század első felében a Széchenyi István által alapított Nemzeti Kaszinó példáját követve vidéken is egymás után alakultak meg a kaszinók, olvasóegyletek. Ezek eleinte fontos politikai és kulturális tevékenységet folytattak, célul tűzték ki a reformeszmék terjesztését.

A vidék térhódításaként jött létre a XIX. század derekán Battonyán is az olvasóegylet. Az első **Olvasó Egylet** megalapítását a kutatók **1850**-re teszik. Szabados József írta: *„Az 1850. évben alakult az első olvasókör Olvasó Egylet címen, amely máig is fennáll. A jelenlegi tagok száma 25., helyisége a takaréktári épületben van.”*¹

Az 1850. október 2-án kelt nagylaki főszolgabírói jelentés szerint Battonyán van egyedül **Kaszinó Egylet**. Levéltári adatok hiányában kideríthetetlen, hogy az Olvasó Egylet mikor szűnt meg.

1854-ben újabb olvasó egylet létrehozására történik kísérlet a **Battonyai Olvasó és Mulató Társalgási Kör** néven, a létesítés engedélyezését azonban nem kapták meg.²

¹ Battonya Mező-város jelen századbeli fejlődése / Szabados József.- Battonya, 1891. – p. 39.

² Battonya könyvtárügye kezdetektől 1989-ig / Szakáts István, Vid Katalin . – Battonya: Népek Barátsága Közművelődési és Iskolai Könyvtár, 2003. – p. 8.

1863-ban megalakult a **Battonyai Olvasó Kör**, mely 1891-ig sikerrel működött. 1891-ben feloszlott a Battonyai Olvasó Kör, melynek egyik csoportja az 1891-ben alakult Battonyai **Casinó Egyesülethez** csatlakozott, míg másik csoportja létrehozta 1892-ben a **Battonyai Polgári Olvasó Egyesületet**. Ez az egyesület 1922-ig működött. A Casinó Egyesület könyvtára a századfordulón rohamosan gyarapodott, 1990-ban 1400 kötet könyvvel rendelkezik, s évente 2000 kötet körül kölcsönöz a tagoknak.

1873. május 1-én alakul meg a **Battonyai Iparosok és Földművelők Olvasó Egylete**, melynek alapszabályában az elkülönülés jegyei fedezhetők fel. Szabados József így ír erről az olvasóegyletről: *„1872-ben keletkezett az „Iparosok és Földművelők Egylet”-e. 1875-ben a Vásár utcában házat vettek. Tagsági díj 2 frt.”*³ Az egylet megszűnéséhez a foglalkozási, szakmai elkülönülés vezetett.

Az egyleti, könyvtári élet szervezése társadalmi, etnikai és vallási síkon történt, így 1877 körül történt meg a könyvtáralapítás a római katolikus elemi iskolában.

1890 márciusában alakul meg a **Battonyai Iparos Olvasó Egylet**: *„ Az egyesület tagjai 3 félek, úgymint tiszteletbeli, rendes és pártoló tagok.”*⁴

A **Battonyai Iparosok és Földművelők Olvasó Egyletének** könyvállományát az 1906-ban alakult, s 1945-ig fennálló **Iparos Ifjúság Önképző Egyesülete** vette át. Az állomány nagysága 1936-ban 200 kötet.

1922-ben megalakult a **Polgári Társas Kör**, mely a feloszlott Battonyai **Polgári Olvasó Egyesület** anyagát vette át.

³ Battonya Mező-város jelen századbeli fejlődése / Szabados József.- Battonya, 1891. – p. 40.

⁴ Battonya könyvtárügye kezdetektől 1989-ig / Szakáts István, Vid Katalin . – Battonya: Népek Barátsága Közművelődési és Iskolai Könyvtár, 2003. – p. 11.

A településen több nemzetiség él egymás mellett (magyar, román, szerb), s a nemzetiségek közül a magyar mellett a szerb lakosság földműves szövetkezetet hozott létre 1897-ben, mely kulturális igényeket is kielégített. A szerb olvasókörre vonatkozóan csak az 1920-as évekből lelhető fel hiteles dokumentum.

A battonyai **szerb olvasókör** 1926-ban kezdi meg működését a szerb iskola egyik tantermében.

Az első világháború éveiben minden kulturális tevékenység háttérbe szorult, megszűntek az addigi olvasókörök, Battonyán csak az 1891-ben alakult Battonyai **Casinó Egyesület**, az **Iparos Ifjúság Önképző Egyesület** és a **Szerb Olvasókör** maradt fenn.

1921-ben a háború után létrejött a **Polgári Társas Kör**, mely a **Polgári Olvasó Egyesület** könyvtárát vette át. A kör célja: *„A társadalom törvényt és rendet tisztelő, azokat betartó polgárainak oly érintkezést nyújtani, ahol hazafias, közhasznú, közgazdasági, kereskedelmi és ipari célok előmozdítása által a tagok hasznos polgáiraivá válnak.”*⁵

Meg kell még említeni a Gazdaszövetség tageszerveleteinek helyi csoportjait, amelyek napilapokat, szaklapokat járattak és könyvtárakat létesítettek:

- **Battonyai IV. kerületi Tanyai Gazdakör**
- **I. kerületi Kisgazda és Munkás Társas Gazdakör**
- **III. kerületi Tanyai Gazdakör**

⁵ Battonya könyvtárügye kezdetektől 1989-ig / Szakáts István, Vid Katalin . – Battonya: Népek Barátsága Közművelődési és Iskolai Könyvtár, 2003. – p. 16.

2.1.2 Népkönyvtár

A népkönyvtárak megszervezésére az első komolyabb országos mozgalom az 1870-es évek közepén indult meg. 1877-ben egy **battonyai népkönyvtár** alakításának szándékával **Szabados József** tanító 130 kötet könyvet vásárolt. A helyi lapok támogatták a népkönyvtár létrejöttét, de a községi elöljáróság keveset tett az ügy érdekében.

1900-ban a községi elöljáróság már előterjesztést tett szerb és román nyelvű könyvek beszerzésére a népkönyvtár számára.

A II. világháború után a könyvtárak újjászervezése és korszerű fejlesztése későn indult meg, a könyvtárpolitika a korábbi állapot helyreállítását tűzte ki célul, ezért maradt az önszerveződés. 1949-től már az állami szervek is részt vállaltak a könyvtárügyben.⁶

Battonyán még az egyleti formák is éltek, a legnagyobb a Casinó Egyesület, amely 1948-ig működött.

1950-ben megalakult Battonyán az első **Népkönyvtár**: *„A könyvtár a községháza épületében lévő üzlethelyiségben van a község legforgalmasabb pontján. Közvetlenül az utcára nyílik.”*⁷

Ugyanebben az évben más helyre költözik a könyvtár, a Korona Szálló társalgójába.

1953. január 1-jén a könyvtár önálló népkönyvtár lett, a **Battonyai Községi Tanács intézményévé** vált. A könyvtár élére **főállású könyvtárost** neveztek ki –

⁶ Battonya könyvtárügye kezdetektől 1989-ig / Szakáts István, Vid Katalin . – Battonya: Népek Barátsága Közművelődési és Iskolai Könyvtár, 2003. – p. 19.

⁷ A battonyai népnevelési ügyvezető jelentése a megyei könyvtárnak. 1950. június 30. – Békés Megyei Könyvtár irattára 85/1950.

Fehér Jánost, aki hozzáfogott egy kézzel írott katalógus építéséhez, amely raktári és egyben olvasói katalógus is volt.

1954 májusában megkezdődött a községben fellelhető egyéb könyvanyag állományba vétele, legjelentősebb a Casinó Egyesület még meglévő könyveinek beleltározása volt – összesen 225 kötet: lexikonok, kézikönyvek is.

1962-ig **Fehér János** vezetésével működött a könyvtár, majd **Szakáts István** vette át a könyvtárat. Újabb átalakításra volt szükség, mert a könyvtárat csak a kultúrotthon udvarán keresztül lehetett megközelíteni, nem volt ajtaja az utcára. Olvasóteremmel rendelkezett a könyvtár, de azt a zeneiskola használta gyakorlóteremnek. A szabadpolcos kölcsönzéshez a helyiség kicsi volt. A könyvtári állomány gyarapodása, s az olvasók számának növekedése folyamatos fejlesztést tett szükségessé. Az idő múlásával bővültek a könyvtár szolgáltatásai: könyvtárközi kölcsönzés, író-olvasótalálkozók, irodalmi estek, ismeretterjesztő előadások.

Az összes könyvtári munkát a könyvtár vezetője egy személyben végezte, de a szolgáltatás bővülésekor 1970 januárjában félműszakos könyvtáros alkalmazásával létszámbővítés is történt.

1973-ban megnyílt a **gyermek- és ifjúsági részleg**, melynek kezelését egy főfoglalkozású könyvtáros végezte. A gyermekkönyvtár megnyitásával a könyvtár zsúfoltsága enyhült, de csak időleges megoldás volt.

A **Nagyközségi Könyvtárral** párhuzamosan **iskolai könyvtárak** is működtek (Mikes Kelemen Gimnázium és Szakközépiskola, 1. és 2. számú Általános Iskola), mely könyvtárak helyhiánnyal küzdöttek, s szakértelem híján

gyarapításuk esetlegesen történt. Így az állománygyarapításban átfedések jelentkeztek, melyek a szűkös beszerzési keret pazarlását jelentette.

A könyvtárakat fenntartó szervek **1974**-ben elhatározták egy olyan könyvtár létrehozását, amely nemcsak a lakosságot képes ellátni, hanem az iskolai könyvtár problémáit is megoldja. Battonyán **új könyvtárat építenek**.⁸

2.2 „Népek Barátsága” Közművelődési és Iskolai Könyvtár

A tervezett könyvtár építéséhez a község központjában a római katolikus parókia telkének egy részét vásárolták meg.

A könyvtár **540 m² alapterületéből 324 m²-es olvasóteret** alakítottak ki, s egy kiscsoportos foglalkozások megtartására és zenei részleg berendezésére alkalmas tér is helyet kapott.

1977 nyarán kezdték meg az **alapozási munkálatokat**, az alapkövetelményre szeptember 23-án került sor. Az új épületet **1978. szeptember 23-án avatták fel**, mely a község nemzetiségeire utalva a „Népek Barátsága” nevet kapta.⁹

A berendezés Allmédia-típusú, tetszés szerint szerelhető és átrendezhető könyvtári állványzatból állt, s a zenei részleget modern eszközökkel szerelték fel. Az állomány átköltöztetésekor a könyvtár átvette az általános iskolai és a középiskolai könyvtárak köteteit is. Az általános iskolában most nem működik könyvtár, csak azokat a könyveket vásárolják, amelyekre a tanításhoz és a vezetéshez szükségesek. Az iskolában csak olyan könyvek vannak, amelyek a tanárok munkájának hatékonyabbá tételéhez szükségesek.

Az olvasók előtt a könyvtár **1978. október 24-én nyitotta meg kapuit**. A munkát négy főfoglalkozású könyvtáros és két félműszakos könyvtáros

⁸ A „Népek Barátsága” Könyvtár Battonyán / Szakáts István = Békési Élet 1976/4. sz. p. 478.

⁹ Battonya könyvtárügye kezdetektől 1989-ig / Szakáts István, Vid Katalin . – Battonya: Népek Barátsága Közművelődési és Iskolai Könyvtár, 2003. – p. 27.

végezte. Az iskolák csak a tanári kézikönyvek kezelését és gyarapítását vállalták. Az általános iskolások kötelező olvasmányait és a tanuláshoz szükséges szakkönyveket a könyvtár vásárolta meg több példányban, hogy folyamatosan elérhető legyen számukra a szükséges irodalom.

Az olvasási igények kialakításán túl a könyvtárra hárult a diákok könyvtárismereti oktatása, melyet foglalkozások, és vetélkedők keretében oldotta meg. A pedagógusok a könyvtár adottságait és szolgáltatásait igénybe véve órákat tartottak a könyvtárban.

1979-ben, a **középiskolában** minden szaktanteremben **letétek** létesültek (magyar, nyelvi, matematika, fizika). A kialakított letétekben az adott tantárgy tanítását és tanulását elősegítő szakirodalmi könyveket helyezték el. A középiskola minden évben hozzájárult a könyvbeszerzési kerethez, amely összeget a könyvtár a kötelező és ajánlott irodalom vásárlására fordította. A szaktantermi letétek gyarapítási is rendszeresen és egyeztetve történt.

A könyvtár berendezésekor az állománygyarapodásra számítva bővítésre is lehetőség volt. 1987 januárjában újabb 6 méteres, kétoldalas polcot szereltek be a kölcsönző térbe.

Az **iskolai és közművelődési feladatok** mellett a könyvtárnak újabb funkciót kellett betöltenie; a gyulai román és a bajai szerb-horvát nemzetiségi báziskönyvtárakkal együttműködve **nemzetiségi alközpont** szerepét kapta.

A könyvtár főfoglalkozású dolgozói közül 1986-tól hárman szülési szabadságra mentek. A szerződéses munkaviszonyban álló dolgozók betanítása időigényes folyamat, s ez kihat a tartalmi munka színvonalára is.

1989-ben egy főfoglalkozású dolgozó másik munkahelyre ment dolgozni, s ekkor a vezetőn kívül 1 kinevezett dolgozó maradt, a többiek szerződéses dolgozóként töltötték be a hiányzó könyvtárosok helyét.

Az intézmény a település más szerveivel és intézményeivel együttműködve különféle előadásoknak, rendezvényeknek is helyt adott, s a szervezésben is részt vett.

A könyvtár a település intézményrendszerében mindig meghatározó szerepet töltött be, s napjainkban is ennek az elvárásnak kíván eleget tenni.

A könyvtárhoz **1954-től fiókkönyvtárak** is tartoztak:

- *a tompapusztai kölcsönző*
- *a Május 1. Termelőszövetkezetben működtetett fiókkönyvtár*
- *nemzetiségi fiókkönyvtárak: román és szerb*
- *Általános Iskolai Napközi Otthon*
- *nevelőotthoni fiókkönyvtár*

A fiókkönyvtárak nagy részben **1981-ben megszűntek**, de kettő a mai napig is **működik** — a nemzetiségi fiókkönyvtárak — a **szerb és a román** klub épületében, meghatározott nyitva tartással. A nemzetiségi fiókkönyvtárak új beszerzéseit a közművelődési könyvtár végzi a Művelődési Minisztérium Nemzetiségi Osztály által nemzeti könyvbeszerzésre biztosított keretből.¹⁰ A nemzetiségi fiókkönyvtárak szakfelügyeletét az Állami Gorkij Könyvtár látta el.

3. A könyvtár 1990-1997 között

Mindig is a könyvtár volt az az intézménytípus, amelyben dokumentumokat és információkat gyűjtöttek, feltártak, rendszereztek és szolgáltatnak. Felbecsülhetetlen nemzeti értékeket, az egyetemes kultúrához kapcsolódó dokumentumokat, gyűjteményeket őriznek könyvtáraink. Mind a múlt, mind a

¹⁰ Bővebben a dolgozat 3. és 4. fejezetében

jelen és a jövő társadalmának működését meghatározza a korszerű könyvtári ellátás biztosítása. A könyvtári ellátásnak segítenie kell az oktatásügy egészét, a kutatás-fejlesztését, a közművelődést, a kikapcsolódást, a művészeti életet, a gazdaságot. A könyvtári ellátás fenntartása és fejlesztése tehát az állampolgár és a társadalom egésze szempontjából is szükséges, ezért a könyvtári és információs szolgáltatások kiemelt állami fenntartása stratégiai jelentőségű. A könyvtári rendszernek az állampolgárok érdekeit kell szolgálnia.

A könyvtári és könyvtári információs rendszer a nemzeti információs rendszer része, a fejlődését meghatározza az elektronizáció, a számítás- és kommunikáció-technika fejlődése, a globális, elektronikus vagy digitális és virtuális könyvtár kialakulása. A könyvtári információs rendszer tagjait a Nemzeti Informatikai Stratégia alapján informatikai hálózatba kell szervezni. A könyvtári hálózatra alapozva ki kell építeni az ország minden települését magába foglaló egységes informatikai rendszert, amely az oktatási-kulturális célokon túl a gazdasági és társadalmi felzárkóztatás elengedhetetlen eszköze.

A könyvtár történetében változások történtek, amelyek az 1990-1997-es időszakban is folytatódtak, egyre láthatóbbá váltak, s követték a **társadalmi, helyi** változásokat. Ebben az időszakban a könyvtár **új szolgáltatásokat** vezetett be, újabb eszközöket tudott vásárolni. Ekkor már a költségvetési hiányosságokat ki tudta egészíteni a pályázaton nyert összegekkel.

3.1 A könyvtári élet 1992-ig

1990-ben az intézményt az 1962-ben kinevezett igazgató – Szakáts István – vezette. A főfoglalkozású dolgozók közül hárman még szülési szabadságon voltak. Az 1989-ben elment könyvtáros feldolgozó könyvtárosként dolgozott, s az ő helyét egy olvasószolgálatos dolgozó vette át. Az intézményvezetőn kívül

ekkor 5 főfoglalkozású könyvtáros volt az intézményben, akik közül hármat szerződéses dolgozó helyettesített.

A kinevezett dolgozók rendelkeztek a könyvtárosi munka ellátásához szükséges képzettséggel. 1990-ben egy dolgozó elvégzett egy 250 órás könyvtárkezelői szaktanfolyamot, melyet a szegedi Somogyi Könyvtárban tartottak.

A 2.2 fejezetben olvashattuk, hogy az új könyvtár épületében kialakítottak egy zenei részleget, ahol a kikapcsolódni vágyó olvasók zenét hallgathattak. Ebben a teremben kapott helyet az időközben vásárolt televízió és videomagnó is, ezzel bővült a könyvtári szolgáltatás. Ekkor lehetővé vált, hogy csoportoknak – iskolai, középiskolai osztályok – videóvetítéseket tartsanak. A könyvtár a kötelező olvasmányokat szerezte be videokazettán, így az irodalom órákon megnézhatték az olvasott könyvek filmváltozatát is.

A könyvtár olvasói ingyenesen vehették igénybe ezt az új szolgáltatást, s ez jó időtöltésnek bizonyult. Ebben az időben fizetős szolgáltatása nem volt a könyvtárnak, bevételt a késedelmi díjakból tudott előteremteni, s alkalmanként a könyvtár helyiségének bérbeadásából.

A zeneterem felszerelése időközben elavulttá váltak, s a javíttatásukra és kicserélésükre az anyagi fedezet nem állt a könyvtár rendelkezésére. A termet ezen túl tévésobának és kis-csoportfoglalkozások megtartásához vették igénybe.

Az általános- és középiskola tanárai a lehetőséget kihasználták, s folyamatosan tartottak **könyvtári- és irodalom órákat** a könyvtárban.

Battonyán nevelőotthon is működött, s az ott élő gyerekeknek heti rendszerességgel tartottak foglalkozásokat délutánonként a könyvtárosok.

Ezek a foglalkozásokon, a könyvtár megismerésén túl a látókörük tágítása is feladat volt. Különböző korosztályú csoportok voltak, s mindegyik csoportnak volt vezetője, így mindig ugyanazzal a személlyel találkoztak. Ezzel az állandóságot is lehetett biztosítani ezeknek a család nélkül felnövekvő gyerekeknek. A csoportfoglalkozások egy idő után megszűntek, s ennek több oka is volt. A legfőbb ok az volt, hogy 1 álláshely megszűnt a könyvtárban, s a könyvtári tevékenység zökkenőmentes folyamatának fenntartásához valamiről le kellett mondani. Ez vonta maga után a rendszeres csoportfoglalkozások megszűnését.

A diákok **könyvtárhasználati óráit** továbbra is megtartották, s emellett a város lakóinak is igényét kielégítették a könyvtári szolgáltatásokkal.

1991-ben a könyvtár visszakapta az előzőleg elvett álláshelyet, s ide kinevezett dolgozóként egy addig szerződéssel dolgozót neveztek ki. Azonban ez nem tartott sokáig, mert ugyanebben az évben vissza is vették ezt az álláshelyet. Az év elején kinevezett dolgozót el kellett küldeni, mert júniusban visszatért egy gyed-en lévő főfoglalkozású dolgozó.

1991-ben az **állományellenőrzés** is esedékessé vált. A 3/1975. KM-PM együttes *rendelet* kimondja, hogy a 25-75 ezer kötetszámmal rendelkező könyvtáraknak 5 évenként időszakos, teljeskörű állományellenőrzést kötelesek végrehajtani, illetve vezetőváltás esetén is indokolt az ellenőrzés elrendelése.

A könyvtárban utoljára 1983-ban volt állományellenőrzés, így 1988-ban kötelező lett volna, de a négy fő szüléssel összefüggő jogcímen távol levő dolgozó távolléte miatt ez nem volt megoldható.

1991-ben az állományellenőrzésnek kettős oka is van, az egyik az elmaradt ellenőrzés végrehajtása, s a másik az, hogy a könyvtár igazgatója eléri 60.

életévét és az év végén nyugdíjba vonul. A rendeletnek¹¹, tehát eleget kellett tenni duplán is.

Az állományellenőrzés idejére még így is szükség volt időszakai munkaerő bevonására és betanítására. A leltározás ideje alatt a könyvtári kölcsönzés szünetelt, de még így is a raktári állományt és a zeneteremben található nem kölcsönözhető állományt nyitvatartási idő alatt kellett ellenőrizni. Az ellenőrzés utómunkálatait is ebben az évben kellett lezárni, mert az átadáson pontosan szerepelnie kellett az állomány mennyiségének, s tisztázni kellett az esetlegesen felmerülő hiányokat.

A könyvtár 1991. október 1-én **önálló költségvetési intézmény** lett, ezt megelőzően a Gamesz látta el a gazdálkodási feladatokat.

Az intézmény igazgatója ez idő alatt már a felmentési idejét töltötte, s a könyvtár egy dolgozója látta el megbízottként az irányítói feladatokat. A gazdasági ügyintézés a Mikes Kelemen Gimnázium és Szakközépiskola gazdaságvezetője látta el másodállásban.¹²

A könyvtárnak ebben az időszakban öt főállású dolgozója és egy részfoglalkozású takarítója volt. Az önkormányzat döntése alapján létszámcsökkentést kellett végrehajtani, s ez úgy oldódott meg, hogy a nyugdíjba vonuló **igazgató** helyett a könyvtár egyik dolgozóját – **Palkó Lajosnét** – nevezték ki, aki a kiírt pályázaton nyerte el az állást. A kinevezése **1992. január 1-ével** történt. Az új vezető megfelelően tudta kezelni a könyvtárban előforduló problémákat, mert behatóan ismerte az intézményben folyó munkát, mivel hosszú évekig a könyvtár dolgozója volt.

¹¹ 3/1975. KM-PM együttes rendelet a könyvtári állomány ellenőrzéséről (leltározásáról) és az állományból történő törlésről szóló szabályzat kiadásáról

¹² Népek Barátsága Közművelődési és Iskolai könyvtár 1991. év végi költségvetési beszámolójának értékelése

1992 januárjában elkészül a könyvtár **Szervezeti és Működési Szabályzata**. A szabályzat tartalmazza:

- Az intézmény jellegét, célját, feladatait
- A könyvtár gyűjtőkörét
- A könyvtár állományának feltárását
- A könyvtár használatára vonatkozó szabályokat
- Szervezetét és működését: munkamegosztás, munkaidő, szabadság, munkaruha, napidíj
- Zárórendelkezők

Az év márciusában elkészülnek az új **munkaköri leírások** minden főállású dolgozó részére. Ezek tartalmazzák a munkakörhöz kapcsolódó kötelező és elvégzendő feladatokat; s tartalmazza a munkaidő beosztást is. Minden dolgozónak pontosan kell ismernie a feladatait ahhoz, hogy folyamatos és minden igényt kielégítő legyen a könyvtári szolgáltatás. A munkaköri leírásokat az intézmény vezetője készíti el, ezzel útmutatást adva a feladatokról a könyvtári dolgozóknak. A munkaköri leírások az SZMSZ¹³ mellékleteként szerepelnek. A könyvtárban kevesen dolgoznak ahhoz, hogy a munkakörök nagyon elkülönüljenek egymástól, ezért néhány helyen átfedések is felfedezhetők. Az olvasószolgálatos könyvtárosok végzik a gyermekkönyvtári és tájékoztatási munkát is. Időnként még a feldolgozó könyvtárosi munkakörben dolgozó is besegít az olvasószolgálat munkájába.

A könyvtári állományok egy légtérű helyiségben találhatóak, nincs külön helyiség a gyerek könyveknek, csak az állománytól elkülönítve találhatóak meg. A polcsorok a könyvtár közepén találhatóak meg, míg a két oldalán a helyben olvasáshoz használt asztalok és székek találhatóak.

¹³ Szervezeti és Működési Szabályzat

A könyvtár olvasótermének és irodájának díszítéséhez a Battonyai Helytörténeti Gyűjtemény raktárából festmények kerültek. A festmények a következők:

- Molnár György: Kompozíció
- Alle Teréz: Battonyai Madonna
- Prokop Péter: Kérdezés
- Prokop Péter: Mozaik téma
- Prokop Péter: Fák zarándok útja Rómába
- Prokop Péter: Nyűgös királyné

A díszítést a festményeken kívül zöld övezetek kialakításával oldották meg.

1992 júliusában a könyvtár új szolgáltatást vezetett be. A könyvtár **fénymásoló** gépet – Rank Xerox 5026 - vásárolt a **Soros Alapítvány** segítségével. A fénymásolás lehetővé tette a **bevétel** gyarapodását, de ezzel a dolgozók munkája is több lett. A szolgáltatás elterjedésével egyre többen fénymásoltattak, s nem csak a diákok (segédanyagok, hiányzások pótlása, érettségi tételek másoltatása), de a település lakói körében is elterjedt (orvosi papírok, okmányok fénymásoltatása).

A változások magukkal hozták a könyvtár alapító okiratának módosítását, melybe bekerült, hogy „az intézmény önállóan gazdálkodó költségvetési szerv, maradványérdekeltségű rendszerben.

Felügyeleti szerve: Battonya Város Önkormányzatának képviselő-testülete.

Alapító szerve: Battonya Város Képviselő-testülete”¹⁴

Az **könyvtár alapító okiratát** módosító rendelet **1992. június 1-jén** lép hatályba, de rendelkezéseit január 1-jétől visszamenőleges hatállyal kell alkalmazni.

¹⁴ 18/1992. (VI. 25.) ÖK. számú rendelet a könyvtár alapító okiratának módosításáról

3.2 1993-1997 – a könyvtár változásai

1993-ban a könyvtárban öt főállású könyvtáros és egy félállású gazdaságvezető dolgozik. Ettől az évtől a könyvtárnak lehetősége van arra, hogy a Munkaügyi Központtal kötött megállapodás alapján közhasznú munkaerőt foglalkoztasson. A megállapodás alapján egy főt meghatározott időtartamra szóló szerződéssel foglalkoztathattak, s ez a könyvtár szempontjából humán tevékenységet jelentett.

A szerződéses dolgozót a téli hónapokban alkalmazta a könyvtár, amikor a kölcsönzési és látogatottsági forgalom sokkal nagyobb, s több munkát jelent a könyvtárosoknak. Ezzel megkönnyítették a kinevezett dolgok munkáját, mert a kölcsönzést és a könyvek visszaosztását a szerződéses dolgozó is el tudta látni. A két folyamatot könnyen meg lehetett tanulni, s ezzel hatékonyabbá vált a munka, a könyvtári rend fenntartása folyamatosabbá válhatott. Könnyebbé vált a tájékoztatás is, a rend fenntartásával könnyen elérhetővé váltak a dokumentumok.

A dolgozók továbbképzése, képzése is folyamatos. A Békés Megyei Könyvtárban, 1993-ban könyvtáros-asszisztensképzés indult, s ezen két dolgozó részt vett. A képzés időtartama 1,5 év volt, s ez biztosította a szakmai fejlődést.

Az állomány gyarapítását a könyvtár a **Könyvtárellátón** keresztül intézte, a beszerzésre szánt összeg nagy részét szerződésben kötötte le. A fennmaradó összegből napilapokat, folyóiratok fizetett elő, s könyvtárosoktól vásárolt könyveket. A szűkös könyvbeszerzési keretet pályázatok beadásával próbálta kiegészíteni. A nemzetiségi könyvekre a központi támogatást szintén pályázati pénzekből¹⁵ egészítette ki, hogy megfelelő legyen a fiókkönyvtárak

¹⁵ Bővebben a dolgozat 5.3 fejezetében.

állománygyarapítása. A nemzetiségi lapok előfizetése is nehézségekbe ütközött, de ezt is évről-évre sikerült megoldani. Külföldről is be tudott szerezni nemzetiségi folyóiratokat a Helir-en keresztül.

A könyvtár alapítványt hozott létre, melyet a Békés Megyei Bíróság **1994 áprilisában** vett nyilvántartásba **Battonya Város Könyvtáráért Alapítvány** néven. Az alapítvány bevétele adományokból származott, melyet a település vállalkozói és mezőgazdasági szövetkezetek fizettek be a könyvtári szolgáltatások segítésére. Az alapítvány ebből a pénzből támogatta a könyvtár rendezvényeit, megvásárolta a vetélkedők jutalmazására szánt könyveket, s az állomány gyarapítására is jutott pénz.

Az alapítvány elnöke az intézmény vezetője, s mellette az alapítvány munkájában egy pénzügyi szakember és két kuratóriumi tag vett részt. Az alapítványban két tag külsős volt, míg a másik kettő a könyvtár dolgozója. Az alapítvány működése folyamatos, s részt vesz pályázatok beadásában, ezzel növelve bevételeit.

A könyvtárban beiratkozási díjat nem vezettek, s ez ma is így van; minden olvasó ingyen használhatja a könyvtár szolgáltatásainak egy részét (kölcsonzés, helyben használat, tájékoztatás igénybevétele). A könyvtár állománya nem csak a város felnőtt lakóinak és iskolásainak áll rendelkezésére, a környező települések lakosai is használhatják.

A helyben használható állomány olvasása és a fénymásolás nincs beiratkozáshoz kötve, s a könyvtárban a látogatási jegy használatát még nem vezették be.

Mivel a könyvtár kétfunkciós intézményként működik – művelődési és iskolai – az általános- és középiskolai diákoknak szóló irodalmat (kötelező olvasmányok, olvasmányok elemzése) több példányban szerzi be.

Az általános iskolában, 1978-ban megszűnt a könyvtár, s letéti könyvtárra sem tartottak igényt. A középiskolában a letétek, amelyek alakultak ma is működnek a szaktantermekben – magyar, számítástechnika, matematika, angol nyelvi.

A középiskolai letétek gyarapítására a könyvtárnak szerződése van a középiskolával, mely tartalmazza, hogy minden évben biztosítanak egy összeget a szükséges dokumentumok vásárlására.

Nemzetiségi **báziskönyvtár**ként a nemzetiségi fiókkönyvtárakat (román, szerb) is fejleszteni kell, s gondoskodni kell a könyvtár hozzáférhetőségéről is. Erre a célra mindkét nemzetiségi iskolánál megbízási szerződést kötött 1-1 pedagógussal, akik kötelesek egy héten egyszer nyitva tartani a fiókkönyvtárt az olvasók előtt.

Mindkét nemzetiségi könyvtár az iskolán kívül a **nemzetiség klubhelyiségében** található. A könyvek és folyóiratok beszerzéséhez a **Művelődési és Közoktatási Minisztériumtól** kapott keretösszeget tudja a könyvtár felhasználni. A gyarapításra a központilag garantált összeg 1995-ig 40.000,-Ft volt, s ez 60.000,-Ft-ra emelkedett. Ebből az összegből kellett megoldani évente mindkét nemzetiség fiókkönyvtárának a gyarapítását.

Szerződéses dolgozót a munkaügyi központon keresztül a **„pályakezdő fiatal”** program keretében foglalkoztatni lehetett olvasószolgálati munkakörben. Feladata a kölcsönzésen kívül a folyóirat nyilvántartás-, napi statisztika vezetése és a könyvek visszaosztása. Ezekkel a szerződéses álláshelyekkel sok olyan munkát lehetett elvégezni, amelyekre nem lett volna idejük a dolgozóknak, ha csak a kinevezett dolgozók látták volna el a munkát.

A könyvtárban ekkor már két számítógép is található, ebből az egyiket a dolgozók, míg a másikat az olvasók használhatták. Ez egy új szolgáltatás bevezetését tette lehetővé, amelyből bevétel is származott. A megyében több könyvtár rendelkezett számítógéppel, de az állomány feldolgozását csak a megyei- és egy-két nagyobb városi könyvtárban végezték.

A battonyai könyvtárban az állomány feldolgozását és honosítását a **SZIRÉN** könyvtári rendszerben kezdte meg, de ezt a programot csak kevés helyen használták, s a későbbiekben másik könyvtári rendszerre állt át a könyvtár.

A **könyvtár használati rendjét** is elkészítették, amelyet az olvasókkal ismertetni kellett. A használati rendnek tartalmaznia kell az alábbiakat:

- Kölcsönzés: dokumentumok száma, kölcsönzés határideje.
- Késedelem esetén: felszólítások utáni költségek.

A bevételek egyik forrása a könyvtárban a késedelmes olvasóktól beszedett díjak. A könyvtár négy felszólítást küld ki a késedelmes olvasóknak. A késedelmi díj mértéke függ attól, hogy ki, hányadik felszólítás után hozza vissza a könyvet. Van olyan eset is, amikor a felszólítás nem hozza meg a várt eredményt, s az olvasó a negyedik felszólítás után sem hozza vissza az általa kikölcsönzött dokumentumot. Ennek több oka is lehet:

- elvesztette a könyvet,
- elköltözött a megadott címéről, s nem lehet kideríteni az új lakcímét,
- egyszerűen figyelmen kívül hagyja a felszólítást.

Előfordul olyan eset is, amikor levélben kéri meg az olvasót, hogy hozza vissza a kikölcsönzött dokumentumokat, a késedelmi díjtól eltekintenek. Ezen a módon a könyvek, egyéb dokumentumok vissza is kerülnek, igaz, hogy így a bevételtől esik a könyvtár, de nem kell a dokumentum új beszerzésére pénzt fordítani. Régebben a közjegyzői letiltás lehetőségét is kihasználta a könyvtár,

de az ezzel járó költségek növekedése miatt ma már nem biztos, hogy kifizetődő lenne a könyvtárnak. A letiltások megszűnésének másik oka, hogy a város szociális helyzete nem teszi lehetővé, hogy a kintlévőségek behajthatók legyenek.

A könyvtári szolgáltatások közé tartozik a **könyvtárközi kölcsönzés**¹⁶, mely azt jelenti, hogy ha valamilyen dokumentum nem található meg a könyvtár állományában, akkor azt egy másik könyvtártól kölcsön kéri a könyvtár az olvasónak. A kölcsönzés díja, mely - általában a postaköltség megtérítését jelenti - az olvasót terheli. Erről az olvasót a dokumentum megkérése előtt tájékoztatni kell. A kölcsönzésnek ezt a formáját a felsőbb iskolákban – főiskola, egyetem – tanulók veszik igénybe, de bárki, aki beiratkozott olvasó igénybe veheti. Ebben az időben a kérés egy nyomtatványon készült, s azt levélben továbbították a másik könyvtárnak. Általában a megyei könyvtártól kértek kölcsön könyvet, de egyre bővült azoknak a könyvtáraknak a száma, akikkel partneri kapcsolatba került ilyen módon a könyvtár (pl. debreceni és szegedi Egyetemi Könyvtár).

1995-ben a könyvtári létszám a következőképpen alakult:

- 1 fő vezető
- 3 fő kinevezett könyvtáros
- 1 fő takarító, aki megosztott munkaidőben dolgozott: takarító, könyvtáros
- 1 fő részmunkaidős gazdaságvezető

Megbízásos munkaviszonyban dolgozók:

- 1 fő fűtő: 8 hónapra 2 órás munkaidővel
- 2 fő tiszteletdíjas: 12 hó heti 1 óra (román, szerb kölcsönző)

¹⁶ 19/1981. (XII. 8.) MM rendelet a könyvtárközi kölcsönzésről

A kinevezett könyvtárosok közül 2 könyvtáros könyvtáros-asszisztensképzésen vett részt.

A könyvtári létszámot többször leépítés fenyegette, s ebben az évben az összevonás lehetőségét is felvetette más intézményekkel – művelődési ház, zeneiskola, sportlétesítmény -, de az összevonást a megyei könyvtártól és az Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumától kért állásfoglalással sikerült kivédeni. Az intézmény továbbra is önálló maradt.

A gazdaságvezető nyugdíjba vonulásával 1996-tól 4 órában gazdaságvezetői állást biztosított a könyvtárnak a képviselő-testület, melyet egy olyan dolgozó kapott meg, aki előzőleg már dolgozott a könyvtárban – időközben elvégzett egy könyvelői tanfolyamot.

Ugyanebben az évben a képviselő-testület engedélyezi a könyvtárban egy félállású könyvtáros munkakör létesítését.¹⁷ A könyvtárban ezt úgy oldották meg, hogy a félállású gazdaságvezetővel betöltötték a másik félállást is, mivel a dolgozó rendelkezett az állás betöltéséhez szükséges képesítéssel és kellő ismerete volt a munkafolyamatokról is.

A téli hónapokra még egy segédkönyvtáros 4 órában való foglalkoztatására is lehetőség adódott. Szerződéssel 3 hónapra lehetett alkalmazni. Így megoldható vált a fennmaradó szabadságok kivétele és a folyamatos könyvtári szolgáltatások szinten tartása. A könyvtár szombati napokon is nyitva van, s ez a téli hónapokban csak két könyvtárossal volt lehetséges, így egy hónapban a dolgozóknak két szombatot kellett vállalniuk. A segédmunkaerővel ez is könnyebbé vált, mert így egy hónapban, csak egy szombaton kellett dolgozni. A szombati napokért nem bérezés járt, hanem szabadnapok formájában lehetett ezeket a napokat kivenni.

A könyvtárban, 1996-ban állományellenőrzést kellett volna elvégezni, de engedélyt kért és kapott a leltározás elhalasztására. A halasztás oka az volt,

¹⁷ 8/1996. (II. 1.) KT sz. határozat

hogy az állomány honosítása már megkezdődött egy integrált könyvtári rendszerben, de még a számítógépes ellenőrzést nem lehetett elvégezni. A honosítás nem bizonyult elég gyorsnak, mert a napi munka mellett nem sok idő maradt arra, hogy ez a munka is haladjon.

Az is lassítja a munkafolyamatot, hogy a gyűjteményes kötetek analitikázva kerülnek a rendszerbe, mely hosszadalmas idő, de megéri a fáradságot.

A könyvtárnak minden évben beszámolót kellett leadnia a képviselő-testületnek. Ebben az előző évi munkáról kellett beszámolni, s azt a képviselő-testületnek kellett elfogadnia. A szakmai beszámolót a pénzügyi mérleg mellé az előző év lezárásaként kell leadni. A leadott beszámolók tartalmazták az előirányzott költségvetés összegét, s hogy ezt mire és milyen módon költötte el a könyvtár. Az állománygyarapításra szánt összegről részletes kimutatást adnak le, melyben az adott évben vásárolt könyvek és folyóiratok száma is pontosan szerepelt. A könyvtár éves munkájának beszámolója kiterjed a kölcsönzött könyvek számára, a beadott pályázatokon nyert pénzek elszámolására is.

1994-ben felülvizsgálatot tartottak az önkormányzati intézmények működéséről és feladatairól. A könyvtárról az alábbiakat állapították meg:

- A jogszabályban előírt kötelező feladatokat látja el.
- Személyi feltételei minimálisan biztosítottak, mivel hasonló nagyságrendű könyvtáraknál ugyanezen feladatokat 6 fő végzi, míg a battonyai könyvtárban 4 fő.
- A tárgyi feltételek minimálisan biztosítottak, a szűk költségvetési keretek nem teszik lehetővé a korszerű technikai eszközök beszerzését.
- Az alaptevékenységen túl, különféle más feladatokat is ellát, annak érdekében, hogy a könyvtár látogatottsága nagyobb legyen, s a lakosság minél nagyobb rétege vegye igénybe szolgáltatásaikat.¹⁸

¹⁸ Feljegyzés az önkormányzati intézményrendszer működésének, feladatainak felülvizsgálatáról 1994. december 5. p. 3.

4. Változások hatásai a könyvtárra

A változásokat elsősorban az 1997-es új könyvtári törvény kibocsátása jelentette, melyet feszült várakozás előzött meg. A szakma ettől várta a munkájának támogatását, melyet már eddig is végzett, de törvényileg még nem volt eléggé alátámasztva.

Az 1980-as évek végétől kezdődően, a Magyarországon bekövetkezett rendszerváltás következtében olyan nagyjelentőségű társadalmi, politikai és gazdasági változások történetek, amelyek megkövetelik a kulturális terület, jelen esetben a könyvtári ellátás (amely magában foglalja a teljes könyvtári információ ellátást is) újragondolását. A hatályos szabályozást erőteljesen meghaladták mind a társadalmi, mind a szakmai változások. A megváltozott társadalmi és gazdasági körülmények miatt a jelenlegi jogi szabályozás és a gyakorlat között nagy az ellentmondás, az érvényben lévő rendelkezések gátolják a könyvtárak korszerű munkáját.

Az újraszabályozásnak egyrészt azt kell rögzítenie, hogy az állampolgár milyen módon juthat hozzá információhoz és könyvtári dokumentumokhoz, másrészt azt, hogy az állami, az önkormányzati szervek, a gazdasági és az egyéb szervezetek által fenntartott könyvtárak milyen feltételek és szabályok szerint végezzék nyilvános könyvtári tevékenységüket.

Az új törvény megalkotását az is indokolja, hogy az elmúlt években több olyan törvény született, amely érinti a könyvtárügyet. Ilyen a közoktatási, a felsőoktatási, az adatvédelmi, az önkormányzati, a hatásköri, az államháztartási, a közalkalmazotti, valamint a nemzetiségi és etnikai törvények hatálybalépése.

A törvény megalkotásának szükségességéről a 1062/1996. (VI.4.) kormányhatározat rendelkezik, melyhez kapcsolódik a hároméves megállapodást rögzítő 1067/1996. (VI.19.) kormányhatározat. A kormányprogramnak megfelelően a kormány 1996. évi munkaterve előírja a könyvtári törvény tervezetének elkészítését.

Az új könyvtári törvény történeti előzménye hazánkban a XIX. századra nyúlik vissza. Az 1897. évi XLI. törvény "A nyomdatermékek tudományos célokra szolgáló köteles példányainak beszolgáltatásáról" szólt. 1929-ben lépett hatályba a XI. törvény "A múzeum-, könyvtár- és levéltárügy némely kérdéseinek rendezéséről". Az 1956. évi szabályozás után 1976-ban lépett hatályba a még ma is érvényben lévő törvényerejű rendelet és ennek végrehajtási rendelete, valamint 1978-ban a kulturális miniszter rendelete. Ezek határozták meg a könyvtárak feladatait, a könyvtári szolgáltatásokat, tevékenységeket, a könyvtári együttműködést, a könyvtári állomány védelmét. Rendelkeztek a nemzeti könyvtár, a felsőoktatási könyvtárak, a közművelődési, a szak- és az iskolai könyvtárak feladatairól, a könyvtárak fenntartásáról és felügyeletéről, a könyvtári rendszer szervezetéről és működéséről.

Mivel hazánk az Európai Unió teljes jogú tagja lett, jogrendszerünkbe be kell építeni más nemzetközi egyezmények előírásait is, és velük harmonizációra kell törekednünk, nemcsak jogi, hanem könyvtár szakmai kérdésekben is.

A nemzetközi szerződésekkel összhangban a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény szerint az országgyűlés **törvényben** állapítja meg az állampolgárok alapvető jogait és kötelességeit, ezek feltételeit és korlátait, valamint érvényre juttatásuk eljárási szabályait.

Törvényi szintű szabályozásra van szükség és e törvénynek rendelkeznie kell:

- az állampolgárok információhoz, művelődéshez, kikapcsolódáshoz való jogának érvényesítése érdekében szükséges nyilvános könyvtári feladatokról,

- a könyvtárak megfelelő működési feltételeit biztosító fenntartói feladat- és hatáskörökről,
- a nyilvános könyvtárak és fenntartóik feladat-ellátási kötelezettségeinek teljesítését lehetővé tevő pénzügyi feltételekről,
- a könyvtárak információs-technológiai fejlesztésének pénzügyi lehetőségeiről,
- azoknak a könyvtári és információs szolgáltatásoknak a finanszírozásáról, amelyek üzleti alapon nem működhetnek,
- a könyvtárak rendszerként való működését szolgáló szakmai feladatokról,
- a könyvtári ellátáshoz szükséges kötelezpéldány-szolgáltatásról,
- a könyvtárak megfelelő szakmai működését biztosító könyvtárosok szakmai követelményeiről, alkalmazási feltételeiről,
- a törvényben megállapított kötelezettségek nem teljesítésének jogkövetkezményeiről, szankcióiról.

Az **új törvény** megfogalmazása során kívánják őrizni mindazon értékeket, amelyek a magyar könyvtárügy sok évtizedes története során kialakultak:

- a könyvtárainkban őrzött jelentős gyűjteményeket, melyek a nemzeti örökség részei,
- a könyvtárak széleskörű és magas szintű szolgáltatásait,
- a könyvtárak részvételét a hazai és nemzetközi szakmai együttműködésben,
- a terület egységes szakmai felügyeletét a művelődési tárca irányítása alatt.

Ugyanakkor a törvény lehetőségeivel nem csupán megtartani, de fejleszteni is kívánják a hazai könyvtári ellátást.

A kulturális örökséghez tartozó javak múltunk és jelenünk megismerésének pótolhatatlan forrásai, a nemzeti és egyetemes kulturális örökség egészének

elválaszthatatlan összetevői: szellemi birtokbavételük minden ember alapvető joga. Az e fogalomkörbe tartozó értékek különös védelme, megőrzése és fenntartása, valamint a nyilvánosság számára történő széles körű és egyenlő hozzáférhetővé tétele a mindenkori társadalom kötelezettsége.

Az információs társadalom és a demokratikus jogállam működésének alapfeltétele a könyvtári rendszer, amelyen keresztül az információk szabadon, bárki számára hozzáférhetőek. A könyvtári ellátás fenntartása és fejlesztése az állampolgárok és a társadalom egésze szempontjából szükséges, a könyvtári és információs szolgáltatás állami fenntartása stratégiai jelentőségű. A könyvtári rendszernek az állampolgárok érdekeit kell szolgálnia.

A kulturális hagyományok megőrzése, méltó folytatása, a közösségi és egyéni művelődés személyi, szellemi, gazdasági feltételeinek javítása, a polgárok életminőségét javító, értékhordozó tevékenységek, valamint az ezek megvalósulására létrejött intézmények és szervezetek működésének elősegítése a társadalom közös érdeke. E célok megvalósítása érdekében az Országgyűlés a következő törvényt alkotja: **1997. évi ... törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről.**

4.1 Az új könyvtári törvény hatása a battonyai könyvtárban

A battonyai könyvtárban az új törvényből főként a **nyilvános könyvtári** ellátással kapcsolatos általános szabályok szolgáltak alapul a szolgáltatások, s a működés kivitelezésében. „A könyvtárhasználati jog gyakorlását a könyvtári ellátás rendszere biztosítja. A nyilvános könyvtári ellátás rendszerének működtetése az állam és a helyi önkormányzatok feladata.”¹⁹

¹⁹ 1997. évi CXL törvény – A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről 53 § (1) (2) bek.

A törvény szabályozza azokat az **alapkövetelményeket**, amelyeknek a nyilvános könyvtárnak – mint a battonyai is – eleget kell tenniük.

A törvényben leírt követelmények, amelyeknek a könyvtár megfelel:

- a., mindenki által megközelíthető és használható,
- b., könyvtári szakembert, szakembereket alkalmaz,
- c., rendelkezik könyvtári szolgáltatások céljára alkalmas helyiséggel,
- d., rendszeresen és a felhasználók számára megfelelő időpontban tart nyitva,
- e., alapszolgáltatásai ingyenesek,
- f., statisztikai adatokat szolgáltat.

A könyvtár szerepel a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által vezetett **nyilvános könyvtárakról szóló jegyzék**²⁰ben. Ez a feltétele annak, hogy a könyvtár állami költségvetési támogatást kapjon, mely a fenntartót illeti. A jegyzékbe azok a könyvtárak kerülnek be, melyek megfelelnek a törvényben leírt alapkövetelményeknek, melyet a miniszter ellenőriz.

A törvény amellett, hogy az alapkövetelményeket előírja, s védi a könyvtárat a fenntartóval szemben oly módon, hogy a testület nem hozhat olyan döntést, amely a törvénnyel ellentétes. Előírja az **alapfeladatokat**, melyet a könyvtárnak a Szervezeti és Működési Szabályzatában rögzítenie kell, s azt a fenntartóval – Önkormányzat - , s a képviselő-testülettel kell elfogadtatnia.

Az alapfeladatok a következők:

- az alapító okiratban és az SZMSZ²¹-ben meghatározott fő célok közzététele nyilatkozatban,
- a könyvtári gyűjtemény folyamatos fejlesztése, feltárása, megőrzése, gondozása és rendelkezésre bocsátása,
- tájékoztatás a könyvtár és a nyilvános könyvtári rendszer dokumentumairól és szolgáltatásairól,

²⁰ 64/1999. (IV. 28.) Korm. rendelet a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséről

²¹ Szervezeti és Működési Szabályzat

- biztosítani más könyvtárak állományinak és szolgáltatásainak elérését,
- részt venni a könyvtárak közötti dokumentum- és információcserében.²²

A fenti alapfeladatokat a könyvtár beépítette az elkészített SZMSZ-be, s annak alapján fejleszti és gondozza állományát, s szervezi a könyvtárban folyó munkálatokat. Részt vesz a könyvtárak közötti dokumentum- és információcserében, s hozzájutást biztosít más könyvtárak állományához, szolgáltatásaihoz.

A könyvtári követelményeken és alapfeladatokon kívül a **könyvtárhasználók jogai és a könyvtárhasználat feltételei** is megtalálhatók a törvényben, különös tekintettel az ingyenes igénybe vehető alapszolgáltatásokról, melyet minden nyilvános könyvtárnak biztosítani kell.

Az ingyenesen igénybe vehető alapszolgáltatások:

- könyvtárlátogatás,
- a könyvtárban kijelölt gyűjteményrészek helyben használata,
- az állományfeltáró eszközök használata,
- információ a könyvtár és a könyvtári rendszer szolgáltatásairól.

A battonyai könyvtárban a beiratkozás is ingyenes, beiratkozási díjat nem szednek, s az olvasó ingyenesen kölcsönözheti a dokumentumokat (könyv, CD, multimédiás CD-ROM).

A beiratkozáskor a könyvtár az alábbi adatokat kéri az olvasótól:

- név,
- anyja neve,
- születési helye és ideje,

²² 1997. évi CXL törvény – A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről 55 § (1) bek.

- lakcíme (állandó, ideiglenes)
- személyi igazolványának száma.

A gyerekeknél beiratkozaskor az eltartó, gondviselő adatait is feljegyzik, hogy ne csak a gyerek, hanem a szülő is elérhető legyen.

A **könyvtárhasználati szabályzatot** el kell készíteni, melyet nyilvánosságra kell hozni és ismertetni a könyvtárhasználóval. A könyvtárhasználati szabályzatnak tartalmaznia kell:

- az igénybe vehető szolgáltatások körét,
- az igénybevétel módját,
- díjak mértékét,

melyet a könyvtárhasználó köteles betartani.

Létrehozták az **Országos Dokumentumellátási Rendszert** - ODR -, mely magában foglalja:

- a könyvtárközi dokumentumellátást,
- a könyvtári dokumentumok lelőhelynyilvántartását,
- a könyvtárak gyűjteményéből kivont dokumentumok hasznosítását.

Az ODR-hez 57 szolgáltató könyvtár tartozik – felsőoktatási, megyei és országos szakkönyvtárak.

A battonyai könyvtár igénybe veszi az ODR²³ által nyújtott szolgáltatásokat. Regisztrálták a könyvtárat, s így biztosítani tudják a használóknak a könyvtárban nem található dokumentumok hozzáférhetőségét.

A könyvtárközi kölcsönzésen keresztül elérhető dokumentumok kölcsönzésének száma évről-évre növekszik, s ezt különösen a továbbtanulók – főiskolai és egyetemi hallgatók – veszik igénybe.

²³ Országos Dokumentumellátási Rendszer

A kölcsönzött dokumentumokat a könyvtáraktól ingyenesen kapják – ma már a postaköltséget sem kell megtéríteni sok könyvtárnál. Postai bérmentesítéssel küldő könyvtárak:

- Békés Megyei Könyvtár,
- SZTE²⁴ Központi Könyvtára,
- DEENK²⁵ Nemzeti és Általános Gyűjtemények Könyvtára,
- PTE²⁶ Központi Könyvtára.

Az ingyenesség az NKÖM támogatásának köszönhető.

Az ellátás rendszerének működtetését és fejlesztését segítő központi szolgáltatások:

- országos könyvtári informatikai hálózat fejlesztése és tartalmi feltöltése;
- Magyarországon keletkezett sajtótermékek kötelezpéldány-szolgáltatáson alapuló teljeskörű gyűjtése, megőrzése, bibliográfiai számbavétele és rendelkezésre bocsátása, kötelezpéldányok elosztása;
- országos dokumentumellátási rendszer működtetése,
- határon túli magyarok könyvtári ellátásának segítése,
- nemzetközi szabványos dokumentumazonosító számok kiadása és nyilvántartása.²⁷

A szolgáltatások egy része a battonyai könyvtárban is megvalósult. Az informatikai hálózatuk nagy részét pályázati pénzekből fejlesztették, mert a költségvetésük nem tette lehetővé az eszközök megfelelő számú beszerzését.

A határon túli magyarokat is segíti könyvtári állományuk gyarapításában. Romániában az aradi Csiky Gergely Magyar Tanítási nyelvű Gimnázium és a pécskai Magyar Általános Iskola tanárainak és tanulóinak a nyelvi fejlődéshez

²⁴ Szegedi Tudományegyetem

²⁵ Debreceni Egyetem Nemzeti Könyvtára

²⁶ Pécsi Tudományegyetem

²⁷ 1997. évi CXL törvény – A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről 60 § (1) bek.

szükséges szakirodalommal segített több éven keresztül. Ugyanígy a szerb területre is a zrenjanini (Nagybecskerek) Városi Könyvtárnak küldött magyarországi irodalmat.

A könyvtár kiadói tevékenységet is folytat. A helyi újság, a „Battonyai Újság” kiadása mellett a településen élő irodalmárok, kutatók, és költők munkáit adja ki. Ezekből a kiadványokból a **kötelezpéldány rendelet**²⁸nek eleget téve az Országos Széchenyi Könyvtárnak beszolgáltatja a meghatározott mennyiséget – 6 példány – a kiadványokból.

A törvény a települési és a megyei könyvtári ellátás biztosítását a helyi önkormányzatok kötelező feladataként írja elő, de nem köteles könyvtárat fenntartani minden település. Az adott könyvtári szolgáltatást meg is rendelheti egy nagyobb könyvtártól (pl. kistelepülési könyvtárak ellátása). Az önkormányzat ezt a feladatát nyilvános könyvtár fenntartásával teljesíti Battonyán.

Települési könyvtár az, amely:

- gyűjteményét és szolgáltatásait a helyi igényeknek megfelelően alakítja,
- közhasznú információs szolgáltatást nyújt,
- helyismereti információkat és dokumentumokat gyűjt,
- szabadpolcos állományrészsel rendelkezik.

A megyei könyvtár ugyanezeket a feladatokat nem csak a település szintjén, hanem a megye egész területére vonatkoztatva látja el.

A megyei könyvtárnak a nyilvános könyvtárak általános alapfeladatai és a városi/fővárosi könyvtár alapfeladatai mellett számos területi feladatot kell ellátnia, ezek közül néhányat említenék meg:

²⁸ 60/1998. (III. 27.) Korm. rendelet a sajtótermékek kötelezpéldányainak szolgáltatásáról és hasznosításáról

- az országos könyvtári és információs rendszer megyei alrendszerének központjaként gyűjteményével, technikai felszerelésével, szakembereivel területi közszolgáltatás biztosítása, együttműködés a hazai könyvtári ellátás rendszerre alakításában és rendszerkénti üzemeltetésében.
- a területen működő nyilvános könyvtárak együttműködésének szervezése, támogatása,
- a megyei közgyűlés, az országos és nemzetközi oktatási, kulturális intézményekkel, szervezetekkel, megyei, országos és nemzetközi kulturális rendezvények szervezése, koordinálása, segítése,
- könyvtárközi kölcsönzés,
- a megyei kötelempéldány megőrzése, feldolgozása, szolgáltatása,
- könyvtárosok képzésének, továbbképzésének szervezése,
- a megye nemzetiségi lakosainak könyvtári ellátása,
- könyvtár-technikai szolgáltatások.

A battonyai könyvtár eleget tesz a települési könyvtárakkal szembeni követelményeknek. A gyűjteményét úgy alakítja, hogy a helyi viszonyokat figyelembe veszi, emellett szem előtt tartja a kettős funkcióját (közművelődési, iskolai). A kölcsönözhető és a helyben használható állomány is szabadpolcon található, ahol a könyvtárhasználó is könnyen hozzájut. A helytörténeti állományát raktárban és elzárt helyen tárolja, így a használó kérés útján juthat hozzá. A helytörténeti anyag nagy része nem kölcsönözhető, csak abban az esetben viheti el az olvasó, ha van belőle több példány. A közhasznú információszolgáltatás is egyre elérhetőbb és teljesíthetőbbé válik, de erről bővebben a dolgozatomban, „A könyvtár a XXI. században” című fejezetemben foglalkozom.

A nemzetiségi báziskönyvtári funkciót a törvény megjelenése óta nem látja el, mert a nemzetiségi lakosok könyvtári ellátása átkerült területi feladatként a megyei könyvtárhoz.

A nyilvános könyvtári ellátást önálló intézményben kell biztosítani. „Más intézményekkel való közös működtetésre csak szakmai, illetve jelentős gazdálkodási előnyök esetén kerülhet sor a miniszter véleményének figyelembevételével.”²⁹

A könyvtárnak a törvény segítségével eddig sikerült kivédeni az összevonást a település kisebb intézményeivel, így önálló intézményként működik.

A miniszter által meghatározott szolgáltatásokat azokban az esetekben, melyekben a törvény nem rendelkezik, az a könyvtár vagy intézmény teljesíti, mellyel a miniszter a feladat ellátására megállapodást köt. A könyvtárnak nyújtott szakmai szolgáltatások:

- könyvtári szakemberek továbbképzése és iskolarendszeren kívüli képzése,
- könyvtári és információs szolgáltatás fenntartása,
- könyvtárak állománygyarapítást segítő, hazai dokumentumokról adott rendszeres tájékoztató támogatása,
- könyvtárhasználattal kapcsolatos kutatás, fejlesztés,
- könyvtári módszerekre vonatkozó szabványok, szabályzatok elkészítésének kezdeményezése és kidolgozása,
- irányelvek, normatívák kidolgozása a könyvtári tevékenységre,
- könyvtárak és a társadalom közötti kapcsolat fejlesztése,
- országos könyvtári statisztikai adatok összesítése, elemzése és szolgáltatása.³⁰

A **fenntartó** (önkormányzat) **feladatai** a könyvtár felé:

- meghatározni a könyvtár feladatait és használati szabályzatát
- a könyvtár alapító okiratát kiadni, a SZMSZ³¹-t jóváhagyni,

²⁹ 1997. évi CXL törvény – A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről 67 § (2) bek.

³⁰ 1997. évi CXL törvény – A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről 60. § (2) (3) bek.

- biztosítani a feladat ellátásához szükséges személyi és tárgyi feltételeket,
- jóváhagyni a könyvtár fejlesztésére vonatkozó terveket,
- értékelni a könyvtár szakmai tevékenységét országos könyvtári szakértői jegyzéken szereplő szakértő bevonásával,
- biztosítani a könyvtár szakmai önállóságát,
- ellátni a könyvtár fenntartásával, irányításával kapcsolatos más jogszabályokban meghatározott feladatokat.

A könyvtár az ellátásához szükséges feltételeket a fenntartó által biztosított pénzeszközökkel és egyéb bevételeivel teremtheti meg. A fenntartási költségeket az évente összeállított költségvetésben kell előirányozni.

A finanszírozáshoz a központi költségvetés is hozzájárul:

- helyi önkormányzatok támogatásával (BM fejezet)
- könyvtárak állománygyarapítási kereteinek érdekeltségnövelő támogatásával (BM fejezet)
- továbbképzések (NKÖM)
- telematikai fejlesztések (IHM)

Az érdekeltségnövelő támogatást azon könyvtárak fenntartói kaphatják meg, amelyek szerepelnek a nyilvános könyvtárak jegyzékében. Ezt a támogatást a battonyai könyvtár is igénybe veszi.

Az alábbi feladatokat támogatja az NKÖM³²:

- könyvtári dokumentumok vásárlása,
- könyvtárközi dokumentumellátás postaköltsége,
- könyvtári rendszer működtetése céljából a könyvtár alapfeladatain túl végzett tevékenységek,

³¹ Szervezeti és Működési Szabályzat

³² Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

- könyvtári informatikai hálózat fenntartása és fejlesztése, valamint a dokumentumok elektronikus tartalmi feltárása és digitalizálása.

„A törvény értelmében az önkormányzati fenntartású közgyűjteményi és közművelődési intézményekben a foglalkoztatottak létszámának meghatározásával a fenntartónak figyelembe kell vennie az intézmények jogszabályban előírt alapfeladatait, ezek teljesítéséhez szükséges feltételekből, valamint szervezeti és működési rendjéből adódó foglalkoztatási követelményeket.”³³

Nyilvános könyvtárakban csak

- büntetlen előéletű,
- a munkakör betöltéséhez jogszabályokban meghatározott végzettséggel és szakképesítéssel rendelkező személy alkalmazható.

A szakfeladatok ellátása szakképesítéshez kötött. A törvény hatálya alá tartozó intézményekben a szakembereknek hét évente szervezett képzésben kell részt venniük.

Mi a célja a továbbképzésnek, képzésnek? A könyvtárban is elkészült a Továbbképzési terv³⁴, melyet módosítanak és kiegészítenek az aktuális állapotnak megfelelően. A beiskolázási tervet az intézmény vezetője a jóváhagyott hétéves továbbképzési terv alapján készíti el az adott évre. Ebben megtalálható a továbbképzések ideje, s az, hogy kinek, mikor kell továbbképzésen részt vennie.

Az ezen intézményekben dolgozó munkavállalót megilleti az a jog, hogy évenként a minimálbér 50%-ának megfelelő összegű hozzájárulást vehet igénybe dokumentum vásárlására.

³³ 1997. évi CXL törvény – A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről 93 §

³⁴ 1/2000. (I. 14.) NKÖM rendelet – A kulturális szakemberek szervezett képzési rendszeréről, követelményeiről és a képzés finanszírozásáról

A minisztérium – tehát az állam - 2001 óta biztosítja a könyvtár alkalmazottai számára a dokumentumvásárlásra igénybe vehető összeget is, ez az összeg nem kerül be a könyvtár költségvetésébe.

Az intézmény vezetője felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkezik, más vezető beosztású dolgozója nincs; a kinevezett dolgozók középfokú szakirányú végzettséggel rendelkeznek.

A képviselő-testület is megtesz mindent annak érdekében, hogy a könyvtár működéséhez szükséges feltételek maximálisan megteremtődjenek. Ennek egyik formája a költségvetésen belül az állománygyarapításra tervezett összeg megemelése³⁵, mely az érdekeltségnövelő támogatás nagyságát is befolyásolja. Az érdekeltségnövelő támogatás 1998-ban 230 ezer forint volt, a 15/1998. (III. 31.) NKM rendelet alapján.

A fejezetben már írtam arról, hogy a könyvtár állományának honosítását a TEXTLIB könyvtári rendszerben végzi, ennek legfőbb oka, hogy a megyében a települési könyvtárak zöme ebben a rendszerben dolgozik. A könyvtári program kezelését mindegyik dolgozó megtanulta, és tud vele dolgozni. Ez elengedhetetlen a könyvtárak közötti dokumentum- és információcserében, s fontos része az informatikai hálózat kiépítésének is.

1998-ban a könyvtárban teljeskörű állományellenőrzést végeztek, mely időszak alatt a könyvtár kölcsönzés szünetelt. A munka idejére a kinevezett dolgozók mellé szerződéses munkaerőket is alkalmaztak, így a munka lényegi része 1 hónap alatt elvégezhető volt. Az állományellenőrzés idejére még a számítógépes rendszer nem állt készen, ezért hagyományos módon történt az ellenőrzés.

³⁵ 83/1998. (III. 26.) KT sz. határozat

Az állományellenőrzésről készült jelentést a képviselő-testületnek kell benyújtani jóváhagyásra, melyet el is fogadtak.

4.2 Gazdasági hatások a könyvtárban

A másik változást a gazdasági hatások okozták, melyek a társadalom változásán kívül, magával hozták a több bevételre való törekvést; s a költségvetési hiányok kiegészítését valamilyen módon. Olyan források keresése, amelyekkel ugyanolyan szinten lehet fenntartani az addigi könyvtári szolgáltatásokat, s hatékonyabbá tenni a könyvtárak működését.

A könyvtár gazdálkodását 1991. szeptember végéig, a többi önkormányzati intézmény gazdasági ügyeivel együtt egy gazdasági iroda – GAMESZ – végezte. Az intézmények költségvetési tervezetét az intézmények vezetőivel egyeztetve készítették el. A számlákat (dokumentum beszerzés, gáz, víz, villany) az irodába adták le, a fizetéseket ott teljesítették.

1991. októberétől a képviselő-testület **önállóan gazdálkodó intézményeket** hozott létre. Az intézmény önálló gazdálkodása azt jelentette, hogy a költségvetésen belül a bérrel és a bérmegtakarítással is szabadon rendelkezik.

1992-től az intézményben 13. havi munkabér adható³⁶ – jogszabályi változás következtében -, melyet az 1992-es költségvetésbe be kellett tervezni.

A települési önkormányzat évről-évre nehezebb helyzetben van, ezért az intézmény költségvetését a kötelező feladatokra kellett megtervezni. A költségvetés tervezéséhez is nagy szükség volt az új könyvtári törvény elkészültére, hogy az alapfeladatok behatárolhatóbbak legyenek, s a fenntartó feladatairól is legyen írásos dokumentáció.

³⁶ 1992. évi XXXII. Tv. a közalkalmazottak jogállásáról 68. §

1996-tól a könyvtár igénybe veheti a SZJA 1%-át³⁷, melyet az adózók ajánlottak fel. Ebből az összegből az állomány gyarapítására tud többet fordítani a könyvtár, de felhasználható a szolgáltatások bővítéséhez szükséges eszközök beszerzésére is. Ezt a támogatást a '96-os évtől a könyvtár folyamatosan megkapta, s máig is megkapja.

A költségvetési hiány pótlására meg kellett keresni a forrásokat, s ennek több útját is végigjárta a könyvtár. Az egyik ilyen forráskeresés, hogy felkereste levélben az újságok szerkesztőseit, hogy támogassák a könyvtárat. A támogatás módjai: az újság előfizetése féláron, vagy ingyenes beszerzés.

1998-tól az alábbi szerkesztőségtől támogatást kapott:

- Békés Megyei Hírlap: új kiadványok ingyenes megküldése
- Magyar Hírlap: 50% kedvezmény az előfizetésre
- Népszabadság: 50% kedvezmény az előfizetésre
- Heti Világgazdaság: 100%-os támogatás, ingyenesen biztosítja a lapot.

Ezzel a segítséggel ugyanolyan színvonalon szolgálhatta ki a könyvtár-használókat, s mindenki elolvashatta a számára fontos napi híreket, s beletekinthetett a heti változásokba.

A másik módja a források felkutatásának a könyvkiadók megkeresése volt szintén levélben. A kiadóktól az új könyveikből kértek példányokat, s ezt néhány kiadótól meg is kapták (pl. Zrínyi).

Az anyagiak kiegészítésére 1998-tól a könyvtári állomány érdekeltségnövelő támogatást³⁸ is megkapja az önkormányzat, s ezzel kiegészítheti a könyvtár költségvetését.

³⁷ 1996. évi CXXVI. Tv. A személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról 1. § (2) bek.

³⁸ 1997. évi CXL törvény – A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről 70§ (2) c.) pontja

1999-ben az önkormányzati intézmények létszámára és gazdálkodására vonatkozó lehetőségek megvizsgálására a képviselő-testület egy Ideiglenes Bizottságot hozott létre. A bizottság feladata volt az intézmény átszervezésére vonatkozó javaslatok előterjesztése. A bizottság jelentésének eredményeként javaslat születik „az önkormányzati intézmények részben önálló, teljes körű költségvetésű szerv legyen, melynek gazdasági, könyvelési feladatait egy önálló gazdasági hivatal végezze”.³⁹

A fenti javaslattal eljutottak majdnem az 1991-es évben még működő GAMESZ-hoz, de ez annyiban különbözik tőle, hogy itt az intézmény maga részben önálló, teljes jogkörű költségvetési szerv maradt.

A képviselő-testület az évről-évre nehezedő gazdasági helyzet miatt, szinte minden költségvetést tárgyaló ülésen felveti a kisebb intézmények összevonást, s az intézményeknél a létszámleépítést. Ezek a javaslatok aztán minimális módon megvalósulnak, de a gazdasági helyzete nem oldják meg.

Az 1999-es létszámleépítés a könyvtárnál „szerencsés módon” oldódott meg, mert a létrehozott gazdasági hivatalba átkerült a könyvtár gazdaságvezetője is. Az ő áthelyezésével igaz, hogy a könyvtár elveszített egy fél könyvtárosi álláshelyet is, de nem kellett olyan embertől megválnia, akinek nem lett volna munkahelye.

A könyvtáraknak ebben a helyzetben is ugyanolyan színvonalon kellett tartaniuk a könyvtár szolgáltatásait, mint az előző években. A településen az emberek nagy része munkanélküli, s csak a könyvtáron keresztül juthat hozzá az olvasnivalóhoz. Ha ő maga nem is jön be a könyvtárba, de az iskolás gyermekének a tanuláshoz szüksége van olyan dokumentumokra is, amelyeket nem tudnak neki megvenni.

³⁹ 144/1999. (V. 20.) KT. sz. határozat

Minden lehetőséget ki kell „aknázni” ahhoz, hogy az új könyveket legalább 1 példányban be tudják szerezni. A '90-es évekig az „olvasmányos” - szépirodalmi könyveket is megvásárolhatták legalább két példányban. Az 1 példányos vásárlásoknak a költségvetési hiányon kívül a másik oka a könyvárak emelkedése. Az utóbbi években ezek az árak szinte 300%-al emelkedtek.

A költségvetésben tervezett beszerzési keretből a folyóiratok előfizetése és a szakirodalom beszerzése után kevés marad szépirodalmi művek beszerzésére. Iskolai könyvtár lévén a kötelező olvasmányok beszerzésére is szükség lenne több példányban is, vagy legalább a meglévő „rongyos” elhasználódott könyvek cseréjét kellene megoldani.

A könyvtár 1995 –ben a nyári és őszi hónapokban egy kérdőívet töltetett ki az olvasóival. A könyvtár vezetése választ keresett a könyvtár munkájának, szolgáltatásainak olvasói megítélésére. Kereste azokat a javaslatokat, amellyel a munka színvonala, a könyvtár hatékonysága tovább növelhető. A kérdőívek kielemezésének eredménye a szolgáltatások szempontjából:

- Valamennyi életkori csoportnál a kölcsönzés áll az első helyen, ezért oda kell figyelni a könyvbeszerzésre fordítható összeg nagyságára.
- A helyben olvasás, böngészés, újságolvasás terén a legmagasabb igénye a 14-20 év közötti korosztálynak van, de minden korosztály esetében magas az igény. Ez alátámasztja a folyóiratok beszerzésének szükségességét is.
- A fénymásolást a tanuló ifjúság veszi igénybe, fontos, hogy a díjakat az ő zsebükhöz igazítsák.

Az elemzés kimutatja, hogy a legifjabbak már modern könyvtárhasználókká válnak. Ez azt jelenti, hogy a megszokott szolgáltatás színvonalához ragaszkodnak, s a szolgáltatások körének bővítése elkerülhetetlen.

A könyvtár könyvállományával a kérdőívet kitöltők 49%-a nagyon elégedett, míg 43%-a elégedett; ez azt mutatja, hogy az olvasók igényét figyelembe vevő állományépítés folyik.

Az elégedettség intenzitása az életkor előrehaladtával csökken, de negatívba nem vált át. Ez annak a következménye, hogy a tudás gyarapodásával, s az érdeklődés fejlődésével előtérbe kerül a reális valóság. Az olvasókör gyarapítása érdekében reális valóságnak kell tekinteni ezt az igényt, és mindent megtenni a kielégítése érdekében. Minden területet bővíteni kell, mely megerősíti a könyvállományt, de ennek kemény anyagi korlátai vannak.

Mit igényelnek az olvasók:

- számítástechnikai, informatikai könyveket, szaklapokat,
- bővíteni a szépirodalmi részt,
- történelmi ismeretterjesztő műveket,
- a krimi, ponyva és bestseller állomány bővítését,
- a gyerekek több mesekönyvet,
- és valamennyi állomány korszerűsítését.

A kérdőívek elemzésének összegzése:

- A könyvtár szolgáltatásai széles spektrum⁴⁰ban mozognak, s ez találkozik az olvasók, használók igényeivel.
- A könyvállománnyal való elégedettség nagyon jó, de néhány terület kiemelten kezelendő (számítástechnika, ifjúsági irodalom).
- Jelentős összegű ráfordítás szükséges az állomány fejlesztésére, korszerűsítésére.
- Az olvasók elsősorban az intimszféra részeként kezelik, és nem mint intézményt, az önállóságot tovább kell őrizni.

⁴⁰ széles választék, gazdagság,

A szolgáltatási színvonal megtartásához figyelemmel kell kísérni a pályázatokat, s az állománygyarapításra kiírt összegekre mindenképpen pályázni kell.

5. A könyvtár a XXI. században

A könyvtáraknak a XXI. században még több vállalt feladata és szolgáltatása alakul ki. Már nem csak a hagyományosnak számító dokumentumok vannak jelen a könyvtárban, hanem egyre többször van szükség a számítógépek használatára is, ahhoz, hogy a használók igényeit kellőképpen ki tudják szolgálni.

A könyvtáraknak egyre inkább közhasznú információkat kell szolgáltatniuk. Ahhoz, hogy a látogató figyelmét felhívjuk a könyvtárban folyó munkára, a szolgáltatások milyenségére és mennyiségére szükség van pr tevékenységre.

5.1 Pr tevékenység a könyvtárban

A közönségkapcsolatok ápolása létkérdés. A költségvetési fenntartású intézmények, mint a könyvtári a pénzügyi bizonytalanság miatt sokat szenvednek.

Törekedni kell olyan imázs (képmás) kialakítására, melynek megléte során a közönség megbízik az intézmény tevékenységében. A tájékoztatást megbízhatóan és félreérthetetlen pontossággal kell végezni. A könyvajánlásnál más módon kerülünk kapcsolatba a közönséggel, meg kell nyerni az emberek bizalmát. Az intézmény társadalmi megbecsülésének fontos feltétele, hogy a szervezet szolgáltatásaiban és a magatartás minőségében ne következzen be

változás. A szolgáltatás javítása a z emberek igényeinek figyelembevételével valósítható meg.

A pr egyik legfontosabb eszköze és segítője a **tömegkommunikáció**, leghatékonyabb a sajtó, rádió és a televízió.

A korszerű információs rendszernek két alapvető iránya van: a **tájékoztatás** – az információ kifelé áramlása, s a **beérkező információk csatornája** – a tájékozódás. Fontos az intézmény társadalmi környezetének állandó vizsgálata, s az érdekeltek folyamatos tájékoztatása, az információk hasznosítása.

A PR-szemlélet fejlődését elősegítette az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központja. 1995-ben volt egy program az „**Összefogás a könyvtárakért**”, amely azt fogalmazta meg, hogy a **közfigyelmet** a könyvtárakra kell irányítani, s fokozni a közönségkapcsolati tevékenységet.⁴¹

Az új módszer szerint a használók bizonyítanak, hogy mit jelent a könyvtár számukra és milyenek a szolgáltatásai.

Az információt igénylők egyre jobban támaszkodhatnak az információt közvetítő alapintézményekre, a könyvtárakra. Ma már a legtöbb könyvtárban vannak számítógépek, s létezik az internetcsatlakozás is.

A könyvtárnak gondot kell fordítania a **helyi társadalomra**, **felmérést** kell készíteni, hogy a helyi társadalom hatása milyen következményekkel jár a könyvtári tevékenységre. A belső környezet elemzése is elengedhetetlen a hatékony működéshez. Az elemzések végeredményeként választ kaphatunk arra, hogyan hangolhatjuk össze az együttműködést.

Megfelelés a helyi társadalmi igényeknek az alábbi területeken:

- gyűjtemény alakítása

⁴¹ Pelejtej Tibor: Public Relations, Bp., 1996 (51. p.)

- feldolgozó munka
- szolgáltatások
- könyvtár kommunikációja, stílusa, légköre

Az információs társadalomban az olvasóból **információfogyasztó** lesz, így igazából egy információs szakemberre van szükség. Ez által a **könyvtáros „információáruhá”** válik.⁴² A tradicionális könyvtárnak át kell alakulnia **elektronizált könyvtárrá**. A könyvtár nevelő funkciója eltűnni látszik.

A könyvtárat az olvasói igények tartják életben, ezért korszerűsíteni, bővíteni kell. A könyvtáraknak is meg kell tanulniuk az érdekérvényesítést és az önpropagandát alkalmazni.

A könyvtárban a pr tárgyai lehetnek:

- a szolgáltatott információs források;
- a könyvtári és információs szervezet.

A könyvtár alapvető „terméke” a tudáshoz vezető út kevésbé kézzelfogható. Az informálódási igény, az olvasói igény gerjesztése a könyvtár küldetését támogatja. A gyakorlatban a könyvtár a tudás átvitelének könnyítésére ajánló bibliográfiákat, referátumokat készít, könyvtárhasználati útmutatókat állít össze, interneten hozzáférhető OPAC-ot nyújt, író-olvasótalálkozót rendez, bemutatja szolgáltatásait.

Az olvasókkal a bizalmi kapcsolat kialakítása fontos, de csak akkor lehet sikeres, ha a szolgáltató ismeri a célcsoportot, akinek szolgálat.

Különösen fontos azon tevékenységek felsorolása, amelyekkel a könyvtár népszerűsítheti, propagálja és „eladhatja” magát a társadalom különböző rétegeinek. A környezetének beszámolhat a munkájáról, felhívhatja a figyelmet,

⁴² Kozmáné Sike Emese: Könyvtárosok a változás viharában, Könyv, könyvtár, könyvtáros 2001. június (45. p.)

pl. a rendezvényeire. A közvetlen környezete, a városban lakók érdeklődését felkeltheti, ha megfelelő eszközökhöz folyamodik (sajtó, helyi tv, plakátok).

Az érdeklődés felkeltésének lehetőségei:

- média által üzenet küldése a célcsoportnak;
- értesítés eseményekről, rendezvényekről;
- sajtófigyelés: szervezetről megjelent nyomtatott és elektronikus úton terjesztett publikációk;
- online eszközök felhasználása: pl. honlapon értesíteni a célcsoportokat
- válságkommunikáció: válságra való felkészülés és annak kezelése
- szponzorálás és mecenatúra: maga a könyvtár a helységekkel, munkatársak idejével, berendezéssel szponzorálhat rendezvényeket, mivel az anyagi kerete nem elegendő erre. A sikeres szponzorálás feltételei: kulturális, gazdasági, szakmai (pl. a könyvtár támogathatja a településsel kapcsolatos sajtó figyelmét).
- Rendezvényszervezés: célja a közvetlen, kétoldalú, személyes kommunikáció lehetőségének biztosítása.
Külső rendezvények lehetnek: nyílt nap, használóképzés, szakmai konferenciák, évfordulók, események, író-olvasótalálkozó, kiállítás, könyv-örökbefogadás.

A battonyai könyvtárban is kihasználják a pr nyújtotta lehetőségeket. A könyvtár használja a helyi tömegkommunikáció nyújtotta lehetőségeket. Ezek közül egyik legfontosabb a helyi újság a Battonyai Újság. A könyvtár gyűjti össze a helyi újság anyagát, melyet Gyulára a szerkesztőnek küldünk el. Ez a helyi lap havonta jelenik meg, s a településen történt eseményeket, rendezvényeket, apró híreket és hirdetéseket közöl.

Az újságban rendszeresen megjelennek a könyvtár tevékenységéről szóló cikkek. Ebben közlik az elért eredményeiket, hírt adnak az aktuális rendezvényekről a város lakosságának.

A helyi lapon (Battonyai Újság) kívül a könyvtárról a megyei lapban, a Békés Megyei Hírlapban is jelenik meg **cikk**, melyben a fontosabb eseményeket közlik.

A sajtón kívül a **helyi tv**-ben is megjelennek hirdetések, különösen a rendezvényekről, vetélkedőkről, könyvtári eseményekről kaphatnak tájékoztatást a tv nézők.

Ma már a könyvtár nem létezhet saját propaganda, **reklám** nélkül. A közvetlen környezet lakóival, a város intézményeivel jó kapcsolatot kell kialakítani ahhoz, hogy a könyvtár működése gördülékenyen, zökkenőmentesen működjön.

Ahhoz, hogy a könyvtár jól és hatékonyan működjön, felméréseket kell végezni az olvasók körében a könyvtári munkáról, s a könyvtárosokról. A vélemények feldolgozása után lehet arról dönteni, hogy milyen igényeket kell a könyvtárnak kielégíteni, mit kell változtatni a szolgáltatásaiban, vagy éppen a tájékoztatás terén lévő hiányosságokat pótolni.

Figyelembe kell venni, hogy egy „előregedő” településről van szó, s ehhez kell alakítani a pr tevékenység milyenségét.

A könyvtár elkészítettett egy könyvtárismertető füzetet, amelyben a könyvtár történetén kívül a szolgáltatásai és rendezvényei is helyet kaptak. Ez a kiadvány háromnyelvű (magyar, román, szerb) ismertető, így a helyi nemzetiségi lakosság anyanyelvén tájékozódhat a könyvtárról, s ez mutatja a nemzetiségek békés egymás mellett élését is a településen. A könyvtárról készült ismertetőt minden látogatónak átadja, s ebből tájékoztatást kap a könyvtár rövid történetéről és a könyvtárban folyó munkáról, szolgáltatásokról.

A könyvtár ajánlóbibliográfiák készítésével is reklámozhatja magát, melyek egy-egy társadalmi rétegnek - gazdák - , vagy korosztálynak – iskolások – készülhetnek. Ezeket a bibliográfiákat a könyvtár el is készítette, s az évente

megrendezendő irodalmi vetélkedőkre folyamatosan készíti az újabb dokumentumok megismeréséhez.

A könyvtárban évente 3-4 kiállítást is rendeznek, ezek között van olyan, amely a könyvtár történetét mutatja be képekben, vagy a település régi arculatát, de főként olyan festészeti kiállítások vannak, ahol a településen élő művészek állítják ki képeiket, grafikáikat. A lakosság így megismerheti a helyi művészek munkáit, s ezen keresztül a művészeket is.

A település közoktatási és más közművelődési intézményeivel a könyvtár jó kapcsolatot épített ki. Az iskolák diákjai műsoraikkal többször is részt vesznek a könyvtár rendezvényein.

A könyvtár a város egyéb rendezvényeiben is aktívan részt vesz, ilyen például az évente megrendezésre kerülő **Városnap**, melyen a helyi kulturális csoportok mutatják be műsoraikat. A könyvtárban ezen a napon általában egy helyi festő kiállítása kerül megrendezésre, majd versmondó versenyt, felolvasóestet, vagy író-olvasótalálkozót tartanak. A városi rendezvények részeként nem csak a helyi emberek ismerhetik meg a könyvtárat, hanem a környező településekről, vagy éppen az ország más részeiről érkezett „elszármazottak”. Egy jól sikerült rendezvény után beszélnek az intézményről - jelen van a mindennapokban -, s talán még visszatérő látogatókat is szerezhet a könyvtár.

Vannak **évente ismétlődő rendezvényei**⁴³, melyek a különböző korcsoportokat célozzák meg. A gyerekek szívesen jönnek a könyvtárba, s a rendezvények, vetélkedők is nagy érdeklődésre tarthatnak számot az ő körükben. A könyvtár a felnőtt olvasóknak is szervez rendezvényeket, vetélkedőket.

⁴³ 3. sz. függelék

A rendezvények egy része a könyvtár saját szervezése, de vannak olyan esetek, amikor a könyvtár helyt ad más intézmények rendezvényeinek is. A rendezvények helyszíne a könyvtár olvasótermi része.

A könyvtár pr tevékenységéhez szorosan kapcsolódnak a rendezvények, a hirdetések és a beszámolók a helyi és megyei sajtóban. A rendezvényekről, a könyvtári szolgáltatásokról plakátokon is tájékoztatja a település lakóit. A könyvtárakban egyre inkább bővül a PR tevékenység. Nagy szükség van arra, hogy egyre jobb kapcsolatot alakítsunk ki a használókkal, s a környezetünk egészével. Ehhez szükséges, hogy a használók nyitottak legyenek az újra, s a könyvtár feladata, hogy színesen, „vonzóan adja el magát”.

Nagy reklámot jelentene a könyvtárnak az is, ha az állományát az interneten közzé tudná tenni, de sajnos ez még nem lehetséges. Az internetes honlap elkészítésével több ember számára válna ismertté a könyvtár, s nem csak a településen élők ismernék meg. A könyvtárnak volt egy honlapja, melyet a Westel készített el ingyenesen, de ez ma már nem él, így jelenleg a könyvtárról nem lehet interneten tájékozódni.

Törekedni kell arra, hogy az intézmény arculatát megfelelően, kedvezően alakítsuk ki, s jó benyomást keltsünk a környezetünkre a külső hatásokkal is. Nagyon fontos része a pr tevékenységnek a könyvtáros hozzáállása és viselkedése. A battonyai könyvtárban az olvasót a könyvtárosok kedvesen fogadják, s az olvasói igények maximális kiszolgálásáért minden lehetőséget felhasználnak. A könyvtárhasználók szívesebben mennek be olyan helyre, ahol kedvesen fogadják, s nem elutasítóan bánnak vele.

5.2 A számítógépek haszna a könyvtári munkában és a könyvtári szolgáltatásokban

A társadalmi változások magukkal hozták a technikai változásokat is. A számítógépek elterjedésével a könyvtárakba is „betört” az igény a számítástechnikai eszközök használatára.

A számítógép használatát a könyvtárosok tanfolyamon sajátították el, mert ez szükséges volt ahhoz, hogy a továbbiakban megfelelően és sokoldalúan tudják használni a gépeket, és segíteni tudjanak a leendő használóknak is.

A könyvtárban a könyvtári munkafolyamatokba is beépült a számítógép használata. Szinte minden könyvtári területen lehet használni. A battonyai könyvtárban elsősorban a feldolgozó munkánál használják. A könyvtári integrált rendszerben dolgozzák fel az új beszerzéseket, és honosítják az állomány meglévő dokumentumait.

A helytörténeti területen a könyvtári rendszerben cikkadatbázis építését is végzik, ide kerülnek a településről megjelent cikkek. A másik ilyen feldolgozási rész a képviselő-testületi jegyzőkönyvek feldolgozása, mely lehetőséget biztosít arra, hogy könnyebben előkereshetők legyenek, pl. a helyi rendeletek és határozatok.

A másik terület, amelyben hasznos a számítógép az olvasószolgálati és tájékoztatási munka. A feldolgozott állományról gyorsabban és hatékonyabban tudnak felvilágosítást adni. Gyorsabban lehet bármilyen témáról információhoz jutni: pl. ha egy adott témáról keres az olvasó, akkor a kereső modulban a tárgyszóra tudnak keresni és kilistázza azokat a dokumentumokat, amelyek megjelentek az adott témában.

A tájékoztatáshoz nagy segítséget nyújt az integrált könyvtári rendszeren kívül az internet szolgáltatása. Az internet keresztül elérhető más könyvtárak katalógusa, s így egy adott dokumentumról megállapítható, hogy hol található meg, ha a könyvtár állományában nincs. A tájékoztatásban a internet keresőlapjain⁴⁴ és a könyvtári adatbázisokban hasznos ismereteket lehet megtalálni.

Könyvtári vonatkozású adatbázisok:

- Neumann-ház
- Magyar Elektronikus Könyvtár
- Digitális Irodalmi Akadémia
- OSZK adatbázisai (IKER, MANCI)

A könyvtárközi kölcsönzéseket is számítógépen keresztül végzi a könyvtár. Ehhez az ODR⁴⁵ -t használják, vagy e-mail-en keresztül kérik meg az adott dokumentumot.

A könyvtár az internet könyvkeresőit is egyre sűrűbben használja, ahol időnként vásárlást is lebonyolít. Így gyorsan juthat hozzá a könyvekhez, s mindig a legújabb könyveket találhatják meg ezeken az oldalakon. Az új könyveken kívül az antikváriumi oldalakat is használják. A könyveket mindig valamennyi kedvezménnyel vásárolhatják meg.

A helyi újság⁴⁶ cikkeit is szövegszerkesztővel készítik el, s az illusztrációkat, képeket általában e-mail-ben küldik el.

A számítógépek lehetővé tették új szolgáltatások bevezetését. Ahhoz azonban, hogy a használók igényeit kielégítsék szükség volt több számítógépre, melyet a könyvtár pályázatok beadásával próbált megoldani. A pályázatok sikeressége

⁴⁴ www.origo.hu vagy www.startlap.com

⁴⁵ Országos Dokumentum-ellátási Rendszer

⁴⁶ Battonyai Újság

után ki tudott alakítani egy számítógépes hálózati rendszert, s a használóknak egy terem tudott biztosítani, melyben ma már 8 számítógép áll a használók rendelkezésére.

Eleinte az általános és középiskolai tanulók használták a számítógépet, mert ők már az iskolai tanulmányuk során találkoztak a számítógéppel. Később egyre több felnőtt is használta, s igény mutatkozott alapokat adó tanfolyamokra.

A könyvtárban 20 órás számítógépes tanfolyamokat szerveztek, melyen kéthetes turnusokban 8-8 embert tanítottak meg a számítógép használatának alapjaira, s ezen belül az internet használatára. A tanfolyamokon felnőtt olvasók vettek részt, volt olyan tanfolyam is, ahol nyugdíjasok sajátították el az alapokat. Az eddigi tanfolyamokon közel 80 felnőttet oktattak a számítógép használatára. Nagy lelkesedéssel sajátították el a számítástechnikai ismereteket, s úgy tűnik, hogy ilyen tanfolyamokra a későbbieknek is szükség lenne.

Számítógépes szolgáltatások a battonyai könyvtárban:

- szövegszerkesztés
- nyomtatás
- internet használata
- szkennelés.

A fenti szolgáltatások közül a szkennelést a könyvtárosok végzik, a többi szolgáltatást a használók saját maguk végezhetik a meghatározott szolgáltatási díjak befizetésével. Előfordul olyan is, amikor a könyvtáros végzi a szövegszerkesztést, pl. dolgozatok, hivatalos levelek, szerződések szerkesztése.

A könyvtári szolgáltatások között még meg kell említeni a dokumentumfűzést, igaz, hogy ez nem a számítógépes szolgáltatások közé tartozik, de általában nyomtatás után, vagy dolgozatok elkészülte után használják a könyvtárhasználók.

5.3 Stratégiai terv és célok

A könyvtári területen az új könyvtári törvény⁴⁷ életbelépésével olyan jogi és fejlesztési változás kezdődött el a könyvtárügyben, melyet a könyvtári terület rendszerváltásának nevezhetjük.

Stratégiai célok 1997-ben:

- az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer kialakítása
- az 56 ODR tagkönyvtár telematikai, technikai és dokumentum-állományának kialakítása, korszerűsítése,
- a nyilvános könyvtárak feltételrendszere kialakításának megkezdése,
- a könyvtárak telematikai fejlesztésének intenzív növelése,
- a könyvtárosok továbbképzésének korszerűsítése,
- a Könyvtári Intézet létrehozása,
- a Nemzeti Könyvtár szervezeti és szolgáltatási korszerűsítése.

A fenti célok jelentős része megvalósult, de újabb kihívásokat kell figyelembe venni:

- 2004-ben hazánk az Európai Unió tagja lett, s a könyvtárak szolgáltatási színvonala meg kell egyezzen a tagországokban tapasztalhatókkal.
- Határon túli magyar települések könyvtáraival való kapcsolat rendezése.
- Minőségfejlesztés és minőségbiztosítás szerves része lesz a közszféra bizonyos területeinek.
- A könyvtáros személyének előtérbe helyezése, csak felkészült könyvtáros lehet társa az információt igénylő partnernek.

A stratégiai célok megvalósításakor szoros tárcaközi együttműködésre van szükség, olyan esetben, a hol a megvalósítás más tárcát is érint, mint pl. Oktatási Minisztérium és Informatikai és Hírközlési Minisztérium – informatikai fejlesztés, tartalomszolgáltatás.

⁴⁷1997. évi CXL törvény – A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

A stratégiai terv fő pontjai a hazai könyvtárügyben:

- **jövőkép** kialakítása
- **küldetésnyilatkozat** elkészítése.

Stratégiai célok 2003-2007:

- felkészülés az Európai Unióhoz történő csatlakozásra;
- információkhoz és dokumentumokhoz való hozzáférés biztosításának növelése a demokrácia és az esélyegyenlőség elveinek érvényesítése érdekében a telematikai fejlesztésen és az ODR fejlesztésen keresztül;
- regionális könyvtári ellátás,
- könyvtárosi életpálya vonzóbbá tétele.

A jövőben a fenti célok megvalósítása a legfontosabb a könyvtárügyben. A stratégiai tervet minden könyvtár elkészítette.

5.3.1 A „Népek Barátsága” Közművelődési és Iskolai Könyvtár stratégiai terve

A stratégiai tervezés célja: a könyvtárat olyanná alakítani, amely megfelel a vele szemben támasztott igényeknek. Könyvtárunk stratégiai terve három évet ölel fel és kiterjed a könyvtári munkafolyamatok minden területére.

A könyvtár bevételeinek 70-80 %-át az önkormányzat biztosítja, a fennmaradó részt pályázati bevételekből és saját bevételekből fedezi. (A fenntartói támogatás tartalmazza az érdekeltségnövelő támogatást, a képzési támogatást és az ún. fejkvótának az 50 %-át.)

A könyvtár költségvetésére jellemző, hogy nagyobbik részét a bér és járulékok teszik ki. A dologi kiadások csökkenő tendenciát mutatnak, tartalmazzák a dokumentum-beszerzési keretet is és a közüzemi díjakat. A kettőt egymás mellett vizsgálva könnyen belátható, hogy egyre kevesebb könyvet és egyéb

információhordozót tudnak vásárolni. 1999-ben 1306 dokumentumot vásároltak, 2003-ban már csak 1009 dokumentumot tudtak vásárolni, bár egyre nagyobb az igény a DVD-n megjelenő művekre, s nagyon rossz állapotban van az ifjúsági könyvállomány.

A könyvtárnak, mint nyilvános könyvtárnak a jövőben is fontos szerepe van Battonya kulturális életében. A tudás alapú társadalom alapintézménye, ahol minden használó megtalálhatja a keresett információt, diszkrimináció nélkül. Magas színvonalú munka végzésével érhető el, hogy a könyvtárat használók elégedettek legyenek az intézménnyel, annak szolgáltatásaival. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által megfogalmazott jövőkép általános érvénnyel bír minden könyvtárra: „Az információs társadalom, a tudás alapú társadalom alapintézménye az információt gyűjtő, feltáró és szolgáltató intézmény: a könyvtár”.

Meg kell felelnie a következő elvárásoknak:

- A hazai és nemzetközi információhoz és tudásanyaghoz való korlátlan hozzáférés biztosítása.
- Az állampolgári és demokratikus jogi szabályozás megismertetése.
- Eligazítani a gazdaság, a piacgazdaság kérdéseiben.
- Az oktatás különböző szintjeiben résztvevők segítése.
- Az egész életen át tartó tanulás támogatása.
- Szabadidős tevékenységek segítése
- Az írni-olvasni tudás fejlesztésének segítése.

A könyvtárak szerepe és a vele szembeni elvárások nagyban változtak az utóbbi időben. A hagyományos könyvtári tevékenységet felváltotta a használói igényeken alapuló szolgáltatások bevezetése. Fontos célnak tekintjük, hogy a szolgáltatásaink, könyvtári ellátásunk az Európai Unió könyvtáraival egyenrangúak legyenek. Az elmúlt években nagyarányú telematikai fejlesztések történtek intézményünkben, de van még mit cselekedni.

Stratégiai célok:

- Megismerni a könyvtárhasználók elvárásait, szükségleteit; ezen igények szerint működtetni a könyvtárat. A használókkal kétirányú kommunikációt folytatunk a minőségi munka elérése érdekében.
- Gyors és magas színvonalú szolgáltatások biztosítása a könyvtárhasználók számára.
- A könyvtár belső munkája legyen hatékony és gazdaságos.
- Anyagi és emberi erőforrásokat optimálisan kell használnunk.

A megváltozott társadalmi változások a könyvtárügyben is változásokat indukáltak. Ennek jegyében készítették el az elkövetkezendő évekre a könyvtár stratégiai tervét. Természetesen minden terv annyit ér, amennyit megvalósítanak belőle. Ezért a terv értékelése éppen olyan fontos, mint az elkészítése. Lehetővé teszi a folyamatos ellenőrzést, folyamatossá válik a tevékenységek javítása, jobbítása. E távlati terv alapján lehetővé válik az éves cselekvési terv elkészítése.

Láthatóvá válik a könyvtár jövőképe, átfogó célja annak érdekében, hogy egy életképes, széles szolgáltatási skálán mozgó intézményként működjünk.

A SWOT analízis a könyvtár stratégiai tervének a része, lényege a közvetlen környezet és a belső helyzet részletes, jövőorientált elemzése. Az intézmény erősségeit, gyengeségeit és a környezeti lehetőségeket, környezeti kultúrát mutatja be. Választ ad arra, hogy miben vagyunk erősek, miben vagyunk gyengék. A lehetőségek és veszélyek a külső tényezőket veszik számba.

6. Összegzés

A könyvtár a helyi adottságok (társadalmi és gazdasági) figyelembe vételével folytatja az eddig elkezdett munkát. Ennek érdekében a szükséges előkészületek folyamatban vannak.

Figyelembe kell venni a tervek elkészítésénél, hogy „előregedő” településről van szó, s a könyvtárnak az itt élők igényeit kell maximálisan kielégíteni. A szolgáltatásaiknak is igazodniuk ezekhez az igényekhez. A településen a tényleges könyvtárhasználók kb. 75 %-a az iskolások és a nyugdíjasok közül kerül ki. A nyugdíjasok nagy része még így sem jut hozzá a szolgáltatásokhoz csak abban az esetben, ha valaki elviszi nekik az igényelt dokumentumot. Ennek a megvalósítása már folyamatban van, melynek első lépéseként a könyvtár levélben kereste meg a nyugdíjasokat, akik visszajelezték, hogy igényelnék ezt a szolgáltatást.

Az olvasói felmérésekre a szükség van azért, hogy a könyvtárosok folyamatosan tájékozódjanak arról, hogy az olvasók elégedettek-e a szolgáltatásokkal vagy nem, s milyen újabb szolgáltatás bevezetésére lenne igény ahhoz, hogy maximálisan elégítsék ki ezeket az igényeket. Az eddigi felmérésekből kiderült, hogy a könyvtár olvasóinak nagy része elégedett a szolgáltatások mennyiségével és milyenségével; s a legfőbb feladat ennek a színvonalnak a megtartása és javítása.

A helyi intézményekkel a könyvtár kapcsolata jó, s mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy ezt a kapcsolatot fenntartsa. Fontos olyan új lehetőségek felkutatása, megtalálása, amelyektől a könyvtárban folyó munka és a szolgáltatások minőségének javítása lehetővé válik.

Intézményi szinten az elkövetkezendő évek legfontosabb feladata a minőségbiztosítás bevezetése, a könyvtár küldetésnyilatkozatának közzététele.